МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
освітньо-професійна програма	«Банківський менеджмент»

Форма навчання: *денна*

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Державні програми кредитної підтримки бізнесу»

здобувача Гарячого Тараса Олексійовича _____
(Прізвище, ім'я, по батькові) *(підпис здобувача)*

Науковий керівник:
доктор.екон.наук, професор
кафедри банківської справи та страхування
(наукова ступінь, учене звання, посада)
_____ Краснова І. В.
(підпис) *(Прізвище, ініціали)*

Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____ Примостка Л.О.
(підпис)

Київ - 2025

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 77 сторінки, 10 таблиць, 13 рисунків,список використаних джерел з 55 найменувань.

«Державні програми кредитної підтримки бізнесу»

Об'єктом дослідження є державні програми кредитної підтримки бізнесу.

Предметом дослідження є механізми реалізації державної кредитної підтримки бізнесу, їх ефективність та вплив на розвиток підприємництва в Україні.

Мета та завдання дослідження є обґрунтування теоретично-методичних засад державних програм кредитної підтримки бізнесу та розробка рекомендації щодо їх вдосконалення з метою підвищення ефективності в умовах сталого розвитку.

Відповідно до поставленої мети виконано такі завдання:

– дослідити сутність та роль державної кредитної підтримки бізнесу;

– виділити основні форми та механізми участі держави в процесі кредитування бізнесу;

– охарактеризувати міжнародний досвід державного стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу;

– проаналізувати еволюцію розвитку державних програм кредитної підтримки бізнесу в Україні;

– провести оцінку ефективності державних програм підтримки підприємництва;

– визначити місце державної кредитної підтримки та ролі банківських установ у розвитку малого й середнього бізнесу на прикладі АТ «ПроКредит Банк»;

– виділити проблеми ефективної реалізації державних кредитних програм в Україні;

Теоретична значущість отриманих результатів полягає в поглибленні наукових уявлень про державну кредитну підтримку бізнесу як складову фінансової політики держави та механізм стимулювання підприємницької діяльності. У роботі систематизовано підходи до визначення сутності, форм і методів державного кредитування бізнесу, що може бути використано в подальших наукових дослідженнях. Узагальнено зарубіжний досвід державного стимулювання підприємництва, який може стати основою для розробки ефективних вітчизняних програм.

Практичні результати дослідження полягають у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення механізмів реалізації державних програм кредитної підтримки, підвищення їх ефективності та адресності. Запропоновані рекомендації можуть бути використані органами державної влади, банківськими установами та підприємцями при формуванні стратегій фінансового розвитку.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2025.

Рік захисту роботи 2025.

***Ключові слова**: пільгове кредитування, мікрокредитування, компенсація відсоткових ставок, програми розвитку підприємництва, фінансова доступність, інвестиційні кредити*

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ 7

1.1 Сутність та роль державної кредитної підтримки бізнесу 7

1.2 Основні форми та механізми участі держави в процесі кредитування бізнесу 13

1.3 Міжнародний досвід державного стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу 20

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 32

2.1 Еволюція розвитку державних програм кредитної підтримки бізнесу в Україні 32

2.2 Оцінка ефективності державних програм підтримки підприємництва 39

2.3 Місце державної кредитної підтримки та ролі банківських установ у розвитку малого й середнього бізнесу на прикладі АТ «ПроКредит Банк» 48

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ 56

3.1 Проблеми ефективної реалізації державних кредитних програм в Україні 56

3.2 Пропозиції щодо вдосконалення механізмів державного кредитування 62

3.3 Перспективи розвитку державної підтримки підприємництва в умовах сталого розвитку 68

ВИСНОВКИ 73

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 78

ВСТУП

Актуальність теми. Державні програми кредитної підтримки бізнесу є важливим інструментом стимулювання економічного розвитку, особливо в умовах фінансової нестабільності та воєнних викликів. В Україні вони набувають особливої актуальності через необхідність відновлення підприємницької діяльності, підтримки малого та середнього бізнесу й забезпечення зайнятості населення. Критичний аналіз цих програм дозволяє оцінити їх ефективність, доступність та вплив на банківську систему. Порівняно з іншими країнами, українські механізми потребують подальшого вдосконалення задля підвищення прозорості й стійкості фінансової підтримки. Отже, дослідження державних програм кредитної підтримки є доцільним і своєчасним для розвитку банківського менеджменту та економічної науки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжні дослідники, зокрема Д. Хелпап, А. Камбо і К. Мероллapі, Г. Таніл, Х. Дуонг та інші розглядають питання державної фінансової підтримки бізнесу, ефективності кредитних механізмів і доступу підприємств до банківських ресурсів, підкреслюючи значення держави у стимулюванні економічного розвитку різних секторів. Вітчизняні науковці, серед яких Д. Р. Андрухович, І. Б. Садовська, К. Б. Починок, В. В. Коваленко і Н. В. Радова, М. О. Сулима, Л. В. Шавурська, О. М. Павлова, Л. В. Боровік, Т. Ю. Осадча, В. В. Коровченко, Т. М. Лозинська, В. В. Сліченко, Л. В. Прокопець, В. С. Губчак, Ю. І. Стрільчук, А. В. Нікітін, Р. В. Корнилюк досліджують особливості державної підтримки малого та середнього бізнесу, ефективність кредитних програм і роль банків у забезпеченні фінансової стійкості підприємництва. Незважаючи на значну кількість наукових праць, подальшого дослідження потребують питання практичної ефективності державних кредитних програм і їхнього впливу на розвиток підприємництва в Україні.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є обґрунтування теоретично-методичних засад державних програм кредитної підтримки бізнесу та розробка

рекомендації щодо їх вдосконалення з метою підвищення ефективності в умовах сталого розвитку.

Завдання:

– дослідити сутність та роль державної кредитної підтримки бізнесу;

– виділити основні форми та механізми участі держави в процесі кредитування бізнесу;

– охарактеризувати міжнародний досвід державного стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу;

– проаналізувати еволюцію розвитку державних програм кредитної підтримки бізнесу в Україні;

– провести оцінку ефективності державних програм підтримки підприємництва;

– визначити місце державної кредитної підтримки та ролі банківських установ у розвитку малого й середнього бізнесу на прикладі АТ «ПроКредит Банк»;

– виділити проблеми ефективної реалізації державних кредитних програм в Україні;

– надати пропозиції щодо вдосконалення механізмів державного кредитування;

– визначити перспективи розвитку державної підтримки підприємництва в умовах сталого розвитку.

Об'єктом дослідження є державні програми кредитної підтримки бізнесу.

Предметом дослідження є механізми реалізації державної кредитної підтримки бізнесу, їх ефективність та вплив на розвиток підприємництва в Україні.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, що забезпечили досягнення поставленої мети. Метод теоретичного узагальнення використано для розкриття сутності державної кредитної підтримки бізнесу та уточнення її ролі в системі державного регулювання економіки. Порівняльний аналіз застосовано для дослідження світового досвіду державного стимулювання кредитування малого й середнього бізнесу та визначення можливостей його адаптації в Україні.

Статистичний метод дав змогу оцінити динаміку, масштаби та ефективність реалізації державних програм кредитної підтримки підприємництва в Україні. Економіко-аналітичний метод використано для визначення місця банківських установ, зокрема АТ «ПроКредит Банк», у реалізації державних програм кредитування бізнесу. Метод системного підходу дозволив виявити проблеми функціонування існуючих механізмів державної кредитної підтримки та розробити пропозиції щодо їх удосконалення.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість полягає у поглибленні наукових уявлень про державну кредитну підтримку бізнесу як складову фінансової політики держави та механізм стимулювання підприємницької діяльності. У роботі систематизовано підходи до визначення сутності, форм і методів державного кредитування бізнесу, що може бути використано в подальших наукових дослідженнях. Узагальнено зарубіжний досвід державного стимулювання підприємництва, який може стати основою для розробки ефективних вітчизняних програм.

Практична значущість полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення механізмів реалізації державних програм кредитної підтримки, підвищення їх ефективності та адресності. Запропоновані рекомендації можуть бути використані органами державної влади, банківськими установами та підприємцями при формуванні стратегій фінансового розвитку.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу дослідження становлять різноманітні джерела, які забезпечують комплексне та об’єктивне вивчення теми державної кредитної підтримки бізнесу. Основу дослідження складають законодавчі та нормативно-правові акти України, що регулюють механізми державної фінансової допомоги та кредитування підприємництва, зокрема закони, постанови Кабінету Міністрів України та нормативні документи Національного банку України. Використано офіційні документи та звіти Національного банку України, Міністерства фінансів України та інших державних органів, у яких відображено сучасний стан і напрями розвитку системи державної підтримки бізнесу. Наукову основу дослідження формують публікації в

профільних економічних журналах, монографії та навчальні посібники з питань банківського менеджменту, державного фінансування та економічної політики. Додатковим джерелом емпіричної інформації слугують дані офіційної статистики Державної служби статистики України, що використовувалися для аналізу динаміки кредитування підприємств і результативності державних програм. Сукупність зазначених джерел забезпечила повноту, достовірність і наукову обґрунтованість висновків кваліфікаційної роботи.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ

1.1 Сутність та роль державної кредитної підтримки бізнесу

Сучасний розвиток бізнесу значною мірою залежить від ефективності державної підтримки, зокрема кредитної. Вивчення цієї теми дозволяє краще зрозуміти, яким чином держава впливає на розвиток бізнесу через фінансову допомогу. Саме тому дослідження сутності та ролі державної кредитної підтримки бізнесу є актуальним.

Попри те, що основою дослідження є державна підтримка бізнесу, її практична реалізація у правовому полі України здійснюється через категорію державної допомоги, яка використовується законодавцем як базове нормативне поняття. Зокрема, стаття 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» визначає державну допомогу суб'єктам господарювання як «підтримку у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності» [1]. Наведене визначення демонструє прагнення законодавця поєднати потребу у стимулюванні розвитку бізнесу з необхідністю забезпечення чесних правил ринкової гри. У визначенні підкреслюється, що державна допомога може надаватися у будь-якій формі, проте її застосування повинно враховувати потенційні ризики виникнення нерівних умов для різних суб'єктів господарювання. Важливим є те, що законодавство не заперечує самої необхідності підтримки, але встановлює критерії, які дають змогу відмежувати допустимі заходи від тих, що призводять до порушення конкурентного середовища. Загалом, законодавчо державна допомога розглядається не лише як інструмент сприяння економічному розвитку, але і як

сфера, де потрібен ретельний контроль за її впливом на баланс інтересів бізнесу та суспільства.

У науковій літературі існує значна кількість визначень сутності поняття «державна підтримка», що відображає комплексність цієї категорії та різні акценти, які роблять дослідники. Так, Д. Хелпап пропонує розглядати державну підтримку як «надання державою фінансових ресурсів задля підтримки економічної діяльності, соціальних програм або розвитку окремих галузей» [2, с.95]. Перевагою цього визначення є чітке наголошення на фінансовому аспекті, що справді становить основу більшості заходів державної підтримки. Недоліком визначення є надмірна вузькість формулювання, оскільки воно фактично зводить державну підтримку лише до фінансової допомоги, ігноруючи організаційні, правові та адміністративні інструменти, які не менш важливі для бізнесу та суспільства.

А. Камбо та К. Мерольларі визначають державну підтримку як «залучення бюджетних коштів та пільгових умов для стимулювання економічного зростання, подолання кризових явищ у країні» [3, с.238]. Перевагою цього визначення є відображення подвійної ролі підтримки – як у стимулюванні економічного розвитку, так і у стабілізації в кризових ситуаціях. Недоліком є обмеження інструментарію переважно бюджетними ресурсами та пільгами, тоді як у сучасних умовах важливе значення мають і регуляторні заходи, що створюють середовище для бізнесу.

На відміну від попередніх визначень, Г. Таніл пропонує розглядати державну підтримку як «інструмент урядової політики, який забезпечує фінансову допомогу бізнесу, громадянам або ж суспільним ініціативам задля досягнення соціально-економічних цілей» [4, с.11]. Перевага цього визначення полягає у комплексному баченні, адже тут враховуються не лише бізнесові потреби, а й суспільний вимір, що особливо важливо для розуміння державної політики в цілому. Недоліком є декларативність, оскільки конкретні форми та механізми допомоги залишаються невизначеними.

Д. Р. Андрухович під державною підтримкою розуміє «дії уряду країни, які надають державні ресурси для групи суб’єктів господарювання» [5, с.82]. Сильна

сторона такого визначення полягає у наголошенні на цільовому характері підтримки, що дозволяє окреслити конкретні групи отримувачів. Разом із тим, слабкою стороною є надмірна узагальненість, адже відсутня деталізація щодо цілей, засобів та наслідків такого втручання.

Більш деталізоване бачення пропонує І. Б. Садовська, визначаючи державну підтримку як «форму фінансової чи матеріальної підтримки, яку уряд надає окремим підприємствам, галузям чи громадянам для сприяння їхньому розвитку, покращення соціального становища чи підтримки певних секторів суспільства» [6, с.4]. Це визначення охоплює різні сфери – від бізнесу до соціальної політики. Недоліком можна вважати описовий характер, що не дозволяє чітко відокремити державну підтримку від суміжних понять, наприклад державного регулювання чи соціальної допомоги.

Особливий акцент на економічній площині робить К. Б. Починок, розглядаючи державну підтримку як «економічне втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання, яка є наданням переваг окремим підприємствам, що вони не змогли б досягти за нормальних ринкових умов» [7, с.190]. Перевагою цього визначення є виокремлення ефекту «переваг», що дійсно є характерним для державної підтримки. Водночас його недолік полягає у занадто критичному ракурсі, оскільки таке формулювання зосереджується лише на ринкових диспропорціях, не враховуючи суспільної користі, яку може приносити підтримка у стратегічних секторах.

Узагальнюючи наведені визначення, можна зробити висновок, що кожне з них робить акцент на окремих аспектах – фінансовому, соціальному, економічному чи політичному, але жодне з них повністю не охоплює всієї сутності цього явища. Саме тому доцільним видається формулювання більш комплексного визначення: державна підтримка – це цілеспрямована система заходів держави, що реалізуються у фінансовій, матеріальній, організаційній та регуляторній формах і спрямовані на стимулювання розвитку суб'єктів господарювання, окремих галузей та суспільних ініціатив задля забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення соціального добробуту. Таке визначення дозволяє поєднати сильні

сторони наведених визначень: конкретність у виділенні ресурсної бази, акцент на соціально-економічних цілях та врахування різноманітних інструментів.

З урахуванням того, що у центрі дослідження перебуває саме кредитна складова державної підтримки на розвиток бізнесу, загальне визначення потребує подальшого звуження та конкретизації. Доцільно сформулювати визначення державної кредитної підтримки бізнесу як цілеспрямованої діяльності держави, спрямованої на забезпечення суб'єктів господарювання доступом до фінансових ресурсів на пільгових умовах шляхом кредитування або компенсації вартості кредитних зобов'язань з метою стимулювання їх розвитку, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкого економічного зростання. У цьому визначенні поєднано дві ключові складові: з одного боку, акцент на фінансово-кредитному інструментарії, який є основою механізму, а з іншого – на стратегічних цілях держави, що виходять за межі короткострокових економічних інтересів окремих підприємств. Обране визначення враховує як юридичний вимір, адже передбачає договірні відносини між банками, підприємствами та державою, так і економічний, оскільки відображає механізм перерозподілу ресурсів у національній економіці. Саме тому запропоноване формулювання є найбільш комплексним і придатним для використання в подальших дослідженнях сутності та ролі державної кредитної підтримки бізнесу.

Узагальнюючи, державна підтримка бізнесу виступає комплексним інструментом економічної політики, що поєднує короткострокові стимули з довгостроковими цілями забезпечення стійкого та збалансованого розвитку національної економіки.

Інструменти державної підтримки бізнесу мають системний характер і впливають на підприємницьку діяльність через низку взаємопов'язаних механізмів, які формують умови для її розвитку та зниження обмежень економічного зростання. На думку К. А. Возняковської та М. П. Баряхтар, основними способами такого впливу є:

– стимулювання інновацій та наукових досліджень шляхом надання державних грантів, що сприяє створенню нових технологій і продуктів та розвитку підприємств;

– зменшення фінансового навантаження на бізнес через податкові пільги, що дозволяє скоротити витрати та спрямувати ресурси на інвестиції;

– забезпечення доступу до фінансування завдяки дотаціям і фінансовій допомозі, які створюють можливості для розширення діяльності, модернізації виробництва та впровадження інновацій;

– зниження рівня ризиків через використання механізмів державних гарантій і страхування, що підвищує зацікавленість кредиторів та інвесторів;

– стимулювання соціально-економічного розвитку шляхом цільової підтримки окремих галузей і регіонів [8, с.37].

Отже, державна підтримка бізнесу впливає на підприємництво не фрагментарно, а комплексно, поєднуючи фінансові, податкові та інституційні інструменти, що в сукупності сприяють сталому розвитку економіки та підвищенню її конкурентоспроможності.

Роль державної кредитної підтримки бізнесу полягає у забезпеченні стійкого функціонування та розвитку підприємницького сектору в умовах обмеженого доступу до фінансових ресурсів і підвищеної економічної невизначеності. У сучасних економіках саме кредит є одним з основних джерел фінансування інвестиційної діяльності, однак ринкові механізми кредитування не завжди здатні повною мірою задовольнити потреби бізнесу, особливо малого та середнього. Високі ризики, нестача ліквідної застави, асиметрія інформації між банками та позичальниками зумовлюють ситуацію, за якої значна частина потенційно життєздатних підприємств опиняється поза межами фінансового ринку. У цьому контексті державна кредитна підтримка виступає інструментом корекції ринкових дисбалансів і спрямована на розширення доступу суб’єктів господарювання до позикового капіталу.

Через механізми пільгового кредитування, державних гарантій, компенсації процентних ставок і рефінансування банківських установ держава знижує вартість

кредитних ресурсів та рівень ризику для кредиторів. Це створює умови для активізації інвестиційної діяльності бізнесу, оновлення основних фондів, впровадження інновацій і підвищення продуктивності праці. Особливе значення державна кредитна підтримка має для новостворених підприємств і компаній, що перебувають на ранніх стадіях розвитку, коли власні фінансові ресурси є обмеженими, а доступ до ринкового кредитування ускладненим. Таким чином, кредитна підтримка сприяє формуванню підприємницької динаміки, розширенню конкуренції та диверсифікації економічної структури.

Важливою складовою ролі державної кредитної підтримки є її вплив на макроекономічну стабільність. Підтримуючи ліквідність підприємств у періоди економічних спадів або криз, держава зменшує ризики масових банкрутств, втрати робочих місць і скорочення податкових надходжень. У цьому сенсі кредитна підтримка виконує антициклічну функцію, пом’якшуючи негативні коливання економічної кон’юнктури та сприяючи швидшому відновленню ділової активності. Разом з тим, у фазі економічного зростання вона може використовуватися як інструмент структурної політики, спрямований на розвиток пріоритетних галузей, інноваційних секторів і стратегічно важливих напрямів економіки.

Роль державної кредитної підтримки не обмежується суто фінансовим виміром, оскільки вона також формує інституційні умови для розвитку партнерства між державою, фінансовим сектором і бізнесом. Через участь у розподілі кредитних ризиків держава стимулює банки до розширення кредитування, при цьому зберігаючи ринкові принципи оцінки позичальників. За умови належного регулювання та контролю це дозволяє уникнути викривлень конкурентного середовища й надмірної залежності бізнесу від державних ресурсів. Отже, державна кредитна підтримка бізнесу виступає комплексним інструментом економічної політики, що поєднує мікроекономічні стимули розвитку підприємництва з макроекономічними цілями забезпечення стійкого зростання та структурної збалансованості національної економіки.

Таким чином, характерною ознакою державної кредитної підтримки бізнесу є поєднання правових та економічних аспектів, що дозволяє державі створювати

умови для розвитку підприємництва та підвищення його конкурентоспроможності. Кредитна підтримка виконує як стабілізаційну функцію у кризові періоди, так і стратегічну – у розвитку пріоритетних галузей та стимулюванні інновацій. Вона забезпечує баланс між потребами бізнесу та інтересами суспільства, сприяючи економічному зростанню.

1.2 Основні форми та механізми участі держави в процесі кредитування бізнесу

Використання різних механізмів участі держави в процесі кредитування бізнесу дозволяє зменшити бар'єри доступу до кредитних ресурсів, особливо для малого та середнього бізнесу, який найчастіше стикається з проблемою недостатнього забезпечення чи високих кредитних ставок.

Для кращого розуміння їх сутності доцільно представити порівняльну характеристику у вигляді табл.1.1.

Таблиця 1.1 – Основні форми участі держави в процесі кредитування бізнесу

Форма	Сутність	Переваги	Недоліки	Приклади застосування
Державний кредит	Надання підприємствам позик із бюджету на умовах повернення.	Доступ до фінансування для підприємств із низькою кредитоспроможністю; підтримка стратегічних галузей.	Обмеженість бюджетних ресурсів; ризик неефективного використання коштів.	Пільгове кредитування інноваційних чи інфраструктурних проєктів.
Часткове покриття відсотків та витрат	Відшкодування частини витрат на сплату відсотків за кредитами.	Зниження фінансового навантаження на бізнес; стимулювання банківського кредитування.	Залежність від своєчасного бюджетного фінансування; можливі зловживання.	Державні програми підтримки аграріїв чи експортерів.
Державні гарантії за кредитами	Зобов'язання держави відшкодувати кредитору втрати у разі неплатоспроможності позичальника.	Зростання довіри банків; можливість отримати кредит без достатнього забезпечення.	Фінансові ризики для держави у випадку масових дефолтів.	Кредити для малого бізнесу та інноваційних стартапів.

Джерело: розроблено автором за даними [10, с.73]

Однією з базових форм участі держави в процесі кредитування бізнесу виступає державний кредит, який передбачає використання державних коштів для фінансування підприємницьких структур на умовах повернення, платності та строковості. Його визначення у науковій літературі трактується по-різному, що пояснюється різними підходами дослідників до аналізу сутності цього явища. Так, О. Я. Стойко та Д. І. Дема зазначають, що державний кредит – це «сукупність грошових відносин, що виникають між державою та юридичними або фізичними особами з питань, по-перше, вилучення тимчасово вільних коштів і використання їх на фінансування державних витрат, по-друге, надання фінансової підтримки підприємствам та організаціям на умовах поверненості, терміновості та платності і потреб» [11, с.143]. Перевагою такого визначення є акцент на двох основних напрямах використання державного кредиту: покриття державних потреб та підтримка суб'єктів господарювання. Це дозволяє охопити як фіскальну, так і стимулюючу функцію державного кредиту. Недоліком є дещо вузький підхід, оскільки не враховується роль держави як позичальника у взаємовідносинах з міжнародними фінансовими інституціями чи іноземними урядами.

Інший погляд демонструють А. В. Череп та А. В. Горбунова, які визначають державний кредит як «сукупність економічних відносин, що виникають між державою та фізичними або юридичними особами (банківськими установами, корпораціями, іноземними урядами, міжнародними фінансовими організаціями і приватними особами) з приводу мобілізації додаткових грошових коштів на кредитній основі, тобто на умовах зворотності, строковості і платності, в процесі формування загальнодержавного фонду фінансових ресурсів, в яких держава може виступати як позичальник, кредитор або гарант» [12, с.34]. Перевагою цього визначення є широта охоплення суб'єктів і ролей держави, оскільки автори підкреслюють, що держава може виступати не лише кредитором, а й позичальником або гарантом. Це відповідає сучасним реаліям міжнародних фінансових відносин і багатофункціональній ролі держави. Недоліком можна

вважати надмірну узагальненість, яка ускладнює виокремлення специфічних функцій державного кредиту у національній економіці.

Т. В. Філіпенко та А. С. Філіпенко пропонують визначення державного кредиту як «врегульованих правовими нормами суспільних відносин, з приводу акумуляції державою тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб на принципах добровільності, строковості та відплатності з метою покриття бюджетного дефіциту, регулювання грошового обігу та інвестування» [13, с.85]. У цьому визначенні перевагою є наголос на правовому регулюванні державного кредиту, що забезпечує легітимність його застосування. Також автори виокремлюють ключові цілі використання державного кредиту – покриття дефіциту бюджету, вплив на грошовий обіг та інвестування, що демонструє його комплексне значення у фінансовій системі. Певним недоліком є відсутність згадки про зовнішній вимір державного кредиту та взаємовідносини з міжнародними фінансовими організаціями.

Аналіз наведених визначень дає змогу зробити висновок, що в науковій літературі державний кредит розглядається з одного боку, як механізм акумуляції вільних коштів для фінансування бюджетних потреб і покриття дефіциту, з іншого – як спосіб стимулювання розвитку економіки шляхом кредитної підтримки підприємств. Власне визначення можна сформулювати так: державний кредит – це врегульована правовими нормами система економічних відносин між державою, юридичними і фізичними особами, а також міжнародними інституціями з приводу мобілізації, розподілу та використання тимчасово вільних фінансових ресурсів на умовах добровільності, строковості, платності і зворотності, у межах якої держава виступає як позичальник, кредитор або гарант. Таке визначення відображає комплексність державного кредиту, його внутрішній та зовнішній вимір, а також багатофункціональність ролі держави у фінансовій системі.

Державний кредит може здійснюватися у вигляді прямих позик із бюджетів різних рівнів або за рахунок спеціальних фінансових фондів, створених для підтримки малого й середнього бізнесу, інноваційної діяльності чи стратегічних галузей економіки. Така форма підтримки дає змогу підприємствам отримати

фінансові ресурси у випадках, коли комерційні банки не готові йти на співпрацю через недостатню кредитоспроможність позичальника або високі ризики його діяльності. Надання державного кредиту потребує ретельного відбору проєктів та обґрунтування ефективності їх реалізації, адже йдеться про використання коштів платників податків, що накладає підвищені вимоги до прозорості й результативності цього механізму.

Існування державного кредиту пояснюється низкою чинників, серед яких ключовим є невідповідність між можливостями держави щодо отримання доходів та необхідними видатками, обсяги яких визначаються функціями держави і вимагають залучення додаткових фінансових ресурсів. Важливим є також ефективне використання ресурсного потенціалу економіки, адже залучення сукупних заощаджень до обігу сприяє активізації інвестиційної діяльності [14, с. 60]. Крім того, державний кредит забезпечує зниження ризиків фінансових операцій через інвестиції у державні боргові папери, що є надійним інструментом розміщення капіталу. Він також виступає важливим засобом регулювання грошового обігу за допомогою операцій центрального банку на вторинному ринку, що особливо актуально в умовах інфляційних процесів та необхідності контролю за рівнем ліквідності банківської системи.

У науковій літературі виділяють три основні функції державного кредиту. Розподільна функція полягає у формуванні централізованих грошових фондів держави, що забезпечують фінансування суспільних потреб. Регулювальна функція проявляється через вплив держави на стан грошового обігу, рівень ринкових відсоткових ставок, виробництво та зайнятість шляхом використання кредитно-грошових важелів. Контрольна функція охоплює рух вартості у двосторонньому порядку, адже кредит передбачає не лише отримання коштів державою, але й їх повернення разом із відсотками, що створює механізм підзвітності та фінансової дисципліни [15, с. 126].

Загалом, державний кредит є важливим елементом фінансової системи, що виконує як фіскальні, так і економічні функції. Він дозволяє державі мобілізувати ресурси для покриття дефіциту бюджету, забезпечує інструменти для регулювання

грошового обігу та сприяє розвитку інвестиційної активності. Різні підходи до його визначення відображають комплексність цього явища, проте у сукупності вони підкреслюють його значення як інструменту взаємодії держави з економічними суб'єктами у внутрішньому та міжнародному масштабах.

Іншою важливою формою участі держави у кредитуванні бізнесу є часткове покриття відсотків за кредитами, а також компенсація фінансових витрат, пов'язаних із залученням позикових ресурсів. Сутність цього інструменту полягає в тому, що підприємство отримує кредит у банку на ринкових умовах, але частину витрат, які воно несе при обслуговуванні боргу, держава бере на себе [16, с.73]. Зокрема, відшкодовуються витрати на сплату відсоткових ставок, що дає змогу знизити реальну вартість позикових коштів для позичальника. У результаті зменшується фінансове навантаження на бізнес, а відтак підвищується його здатність обслуговувати боргові зобов'язання та ефективно використовувати отримані ресурси.

Застосування цього механізму особливо важливе для малого та середнього бізнесу, адже саме ці підприємства найчастіше стикаються з бар'єрами у доступі до фінансування через високі ставки за кредитами, жорсткі вимоги до забезпечення та недостатній рівень власних фінансових ресурсів. Державна участь у відшкодуванні відсотків створює умови для залучення таких суб'єктів до активнішої співпраці з банківською системою, що сприяє розширенню їхньої діяльності, модернізації виробництва, запровадженню інновацій та створенню нових робочих місць [17, с.34]. Крім того, компенсація частини фінансових витрат дозволяє підприємствам планувати довгострокові інвестиційні проєкти, оскільки знижується ризик перевантаження кредитним боргом [18, с.68].

Важливим аспектом є й те, що часткове покриття відсотків може здійснюватися у рамках спеціальних державних програм, спрямованих на розвиток пріоритетних галузей економіки. Найбільш поширеними прикладами таких програм є підтримка агропромислового комплексу, стимулювання розвитку машинобудування, енергозбереження та відновлюваної енергетики [19, с.220]. Це дозволяє державі не лише полегшувати доступ бізнесу до фінансування, але й

цілеспрямовано спрямовувати фінансові ресурси у ті сфери, які мають стратегічне значення для національної економіки. Завдяки такому підходу реалізується подвійний ефект: з одного боку, підтримується розвиток підприємництва, з іншого – досягаються цілі економічної політики держави.

Загалом, часткове відшкодування відсоткових ставок і компенсація фінансових витрат виступають інструментом, що забезпечує баланс між інтересами бізнесу та держави. Для підприємців це реальний шанс знизити витрати на кредитування, розширити масштаби діяльності та підвищити конкурентоспроможність. Для держави – це спосіб стимулювання інвестиційної активності, підтримка структурних змін в економіці та досягнення соціально-економічних пріоритетів розвитку. Ефективність цього механізму залежить від прозорості його реалізації, своєчасності бюджетного фінансування та здатності держави правильно визначати пріоритети у наданні підтримки.

Не менш важливим інструментом стимулювання кредитування бізнесу є державні гарантії, які передбачають зобов'язання держави відшкодувати кредитору втрати у разі невиконання позичальником своїх фінансових зобов'язань. Сутність цього механізму полягає в тому, що держава бере на себе зобов'язання відшкодувати кредитору можливі втрати у випадку, якщо позичальник не виконає свої фінансові зобов'язання [20, с.70]. Завдяки цьому банки та інші фінансові установи з більшою готовністю погоджуються надання кредитів суб'єктам господарювання, які не мають достатнього рівня заставного забезпечення чи стабільної кредитної історії. Фактично державні гарантії виконують роль своєрідного страхового інструмента, що підвищує довіру до позичальників та сприяє зростанню обсягів кредитування економіки [21, с.22].

Важливою перевагою використання державних гарантій є можливість залучення значних приватних фінансових ресурсів у сферу підприємництва. Оскільки ризики для кредиторів суттєво знижуються, вони готові інвестувати у ширше коло бізнес-проєктів, включаючи ті, що на початковому етапі розвитку могли б здатися занадто ризиковими. Це створює додаткові можливості для фінансування інноваційних стартапів, малого та середнього бізнесу, а також

підприємств, що працюють у стратегічних галузях національної економіки . Така форма підтримки дозволяє державі зберігати контроль над ефективністю використання фінансових ресурсів, адже відповідальність за результати діяльності залишається на підприємствах, тоді як гарантії є лише інструментом пом'якшення кредитних ризиків.

Ще однією важливою особливістю цього механізму є його здатність стимулювати розвиток банківського сектора. Надання державних гарантій підвищує впевненість банківських установ у безпечності кредитних операцій, що сприяє активнішому кредитуванню і розширенню кола позичальників. Це, у свою чергу, позитивно впливає на економіку в цілому, адже зростає обсяг інвестицій, створюються нові робочі місця, активізується виробнича діяльність. Крім того, гарантійний механізм може застосовуватися у межах цільових державних програм, що орієнтовані на розвиток конкретних секторів, таких як інфраструктура, енергетика чи високотехнологічне виробництво, що дає можливість спрямовувати кредитні ресурси на реалізацію стратегічних пріоритетів державної політики.

Загалом, державні гарантії у кредитуванні бізнесу виступають ефективним інструментом залучення приватних ресурсів до інвестиційного процесу та водночас сприяють зміцненню фінансової стабільності економіки. Вони поєднують у собі функцію захисту кредиторів від потенційних втрат і стимулювання підприємницької активності, що дозволяє збалансувати інтереси банків, бізнесу та держави.

Сукупність зазначених інструментів створює цілісну систему державної підтримки процесу кредитування бізнесу, яка поєднує пряме фінансування з бюджетних джерел, опосередковане стимулювання через компенсацію витрат та механізми гарантування кредитних ризиків. Завдяки такій системі підвищується доступність кредитних ресурсів для різних категорій підприємств, що сприяє їхньому розвитку, підвищенню рівня зайнятості та наповненню бюджету за рахунок розширення податкової бази. Разом з тим, ефективність державної участі у кредитуванні бізнесу залежить від низки факторів, зокрема від якості інституційного середовища, прозорості процедур відбору підприємств, які

отримують підтримку, рівня контролю за цільовим використанням коштів та спроможності держави забезпечити належне фінансування відповідних програм.

Важливо підкреслити, що державна участь у кредитуванні бізнесу не повинна підміняти діяльність банківських установ, а має виконувати допоміжну функцію, усуваючи недоліки ринкових механізмів та підтримуючи ті напрями економічної діяльності, які є пріоритетними з точки зору суспільного розвитку. Лише за умови раціонального поєднання державних та приватних фінансових ресурсів можна досягти стійкого зростання економіки, забезпечити розвиток інноваційних технологій, підвищити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках.

1.3 Міжнародний досвід державного стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу

Малий і середній бізнес забезпечує створення робочих місць, інновації та конкурентоспроможність. Разом з тим, доступ малого та середнього бізнесу до фінансових ресурсів традиційно обмежений через високі ризики, недостатність застави та недовіру з боку банків. Для подолання цих бар’єрів держави розробляють різноманітні механізми стимулювання кредитування, що включають гарантійні програми, процентні субсидії, податкові пільги та діяльність спеціалізованих банків. Міжнародний досвід свідчить про значну різноманітність цих інструментів і їхню ефективність у різних економічних контекстах. Дослідження світових практик дозволяє визначити оптимальні моделі державної підтримки малих та середніх підприємств та адаптувати їх до національних умов.

Малий та середній бізнес у Сполучених Штатах Америки є однією з ключових рушійних сил економічного розвитку, інноваційної діяльності та зайнятості (рис.1.1).

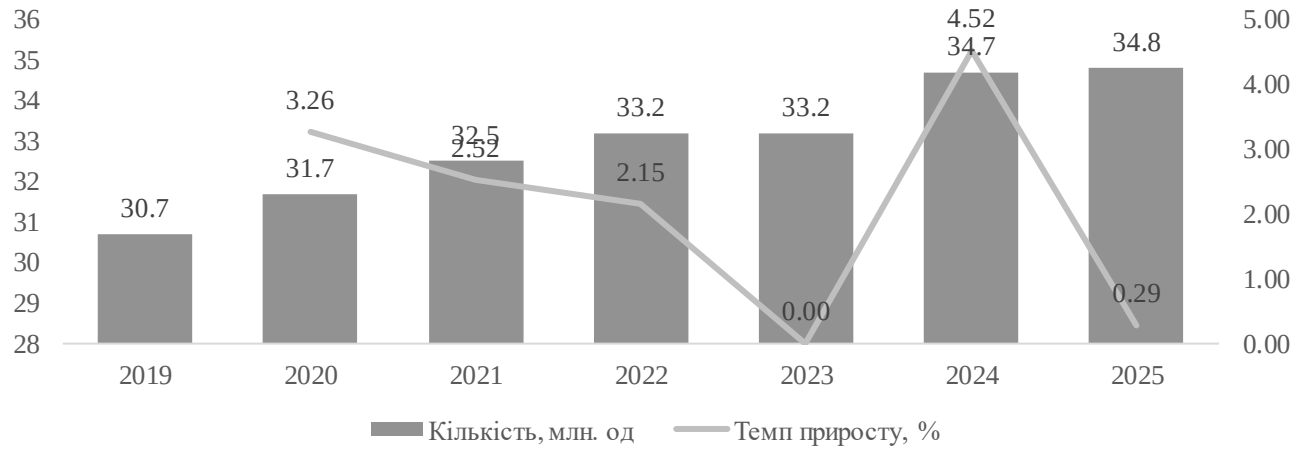

Рисунок 1.1 – Динаміка кількості малих та середніх підприємств в США за 2019-2025 рр., млн одиниць/%

Джерело: розроблено автором за даними [22]

Кількість малих і середніх підприємств зросла з 30,7 млн одиниць в 2019 році до 34,8 млн одиниць в 2025 році, що відображає стійкий розвиток підприємницької активності в США. Найбільший приріст спостерігався у 2020-2022 роках, коли завдяки державним програмам підтримки в умовах пандемії COVID-19 багато громадян обрали самозайнятість як альтернативу традиційній. Стабілізація у 2023 році свідчить про певне насичення ринку та зростання конкуренції. Подальше зростання у 2024 році пов'язане з відновленням економіки та активізацією цифрового бізнесу.

За даними Адміністрації малого бізнесу (Small Business Administration, SBA), саме цей сектор забезпечує понад 40% ВВП країни та створює близько двох третин нових робочих місць [23]. Разом з тим для малих підприємств характерні суттєві труднощі із залученням банківського фінансування:, адже комерційні банки часто відмовляють у кредитах через нестачу застави, недостатню кредитну історію чи високий рівень ризику. Відповіддю держави на цю проблему стало формування комплексної системи програм підтримки, спрямованих на стимулювання кредитування малих та середніх підприємств, з яких провідне місце займають державні гарантії, а також податкові стимули й антикризові інструменти.

Центральним елементом такої політики є діяльність SBA, що функціонує з 1953 року. Найбільш відомою програмою є 7(a) Loan Program, за якою держава

гарантує значну частину кредиту: до 85% для позик до 150 тис. доларів та 75% для більших сум, з максимальною межею у 5 млн доларів [24]. Завдяки цьому банки охочіше кредитують підприємців, оскільки більша частина ризику перекладається на державу. Крім того, SBA надає гнучкі умови погашення: терміни кредитування сягають 10 років для оборотного капіталу та до 25 років для інвестицій у нерухомість чи обладнання. Другою ключовою програмою є 504 Loan Program, що передбачає довгострокові кредити для придбання основних засобів під низькі відсоткові ставки через співпрацю комерційних банків та сертифікованих компаній розвитку (Certified Development Companies) [25]. Такий підхід дозволяє поєднати приватні та державні ресурси, спрямовуючи їх на підтримку виробничих інвестицій.

Важливою складовою системи є також Програма інвестицій у малий бізнес (Small Business Investment Company, SBIC), яка стимулює приватних інвесторів вкладати кошти через механізм часткового державного співфінансування [26]. Держава надає ліцензованим інвестиційним компаніям доступ до дешевих кредитів, що збільшує їхній капітал та дозволяє розширювати фінансування підприємств. Крім того, на рівні окремих штатів діють власні гарантійні та кредитні програми, часто за підтримки федеральних фондів. Наприклад, програма State Small Business Credit Initiative (SSBCI), започаткована після фінансової кризи 2008 року, дозволила залучити приватні інвестиції у співвідношенні приблизно 1:10 від вкладених державних коштів, що підтверджує високу ефективність мультиплікаційного ефекту таких механізмів [27].

Значний вплив на розвиток інструментів стимулювання кредитування мало подолання наслідків фінансової кризи 2008 року та пандемії COVID-19. У 2020 році впроваджено програму Paycheck Protection Program (PPP), яка надавала підприємцям короткострокові кредити для виплати заробітної плати та збереження робочих місць. Важливою особливістю цієї програми було те, що у випадку цільового використання коштів позика підлягала повному або частковому списанню, фактично перетворюючись на грант. Усього за 2020-2024 роки в межах PPP було видано понад 11 млн позик на суму більше ніж 800 млрд доларів, що стало

прикладом прямої підтримки малих та середніх підприємств через механізми кредитування [28]. Паралельно SBA тимчасово збільшила частку державних гарантій у програмі 7(a) та скасувала деякі комісійні збори, полегшивши доступ підприємств до фінансових ресурсів у критичний період.

Американський досвід засвідчує, що ключовою особливістю є поєднання різних інструментів підтримки, спрямованих не лише на безпосереднє зменшення ризиків банків, а й на стимулювання приватних інвестицій та довгостроковий розвиток підприємництва. З одного боку, програми гарантування кредитів дозволяють розширювати доступ до позик для малих підприємств із високим рівнем ризику. З іншого боку, податкові стимули, інвестиційні програми та надзвичайні антикризові заходи створюють умови для стабілізації сектору та збереження його внеску в економіку.

Малий і середній бізнес у Німеччині є основою економіки, формуючи понад 99% усіх підприємств, забезпечуючи більше половини робочих місць (рис.1.2).

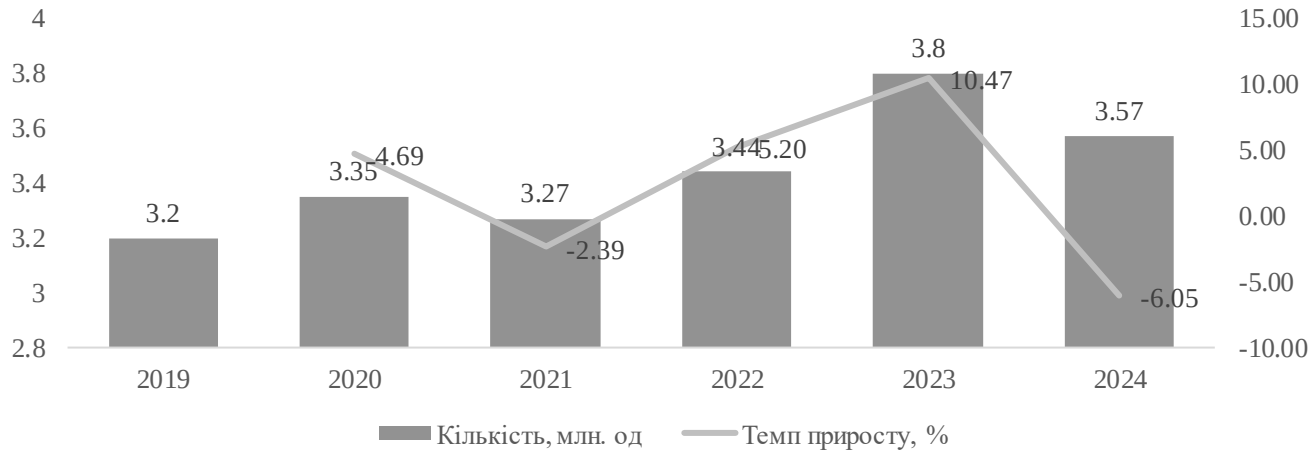

Рисунок 1.2 – Динаміка кількості малих та середніх підприємств в Німеччині за 2019-2024 рр. млн одиниць/%

Джерело: розроблено автором за даними [29]

Кількість малих та середніх підприємств змінювалася нерівномірно, відображаючи коливання економічної динаміки. Після зростання у 2020 році спостерігалося скорочення у 2021 році, що пояснюється наслідками пандемії. Подальше зростання у 2022-2023 роках відображає ефективність державної

підтримки та адаптацію бізнесу до нових умов. Невелике скорочення у 2024 році зумовлене енергетичною кризою та високими витратами для підприємців у ЄС. Попри свою потужну роль, доступ малих та середніх підприємств до фінансування має низку обмежень, пов'язаних із жорсткими банківськими вимогами, особливо для новостворених компаній та інноваційних стартапів.

Відповіддю німецької держави на ці виклики стало формування цілісної системи кредитної підтримки, у центрі якої перебуває державний банк розвитку KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau), створений ще 1948 року для відбудови економіки після Другої світової війни [30]. Сьогодні KfW є головним інструментом урядової політики у сфері стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу. Програми KfW орієнтовані на надання довгострокових кредитів для малих та середніх підприємств на пільгових умовах. Механізм їхньої реалізації полягає у тісній співпраці з комерційними банками: KfW не видає кредити безпосередньо підприємствам, а рефінансує банки, які виступають посередниками між державою та бізнесом. При цьому частина ризику зазвичай перекладається на державу. Так, у програмі ERP-Gründerkredit StartGeld, спрямованій на підтримку стартапів, KfW бере на себе до 80% ризику неповернення кредиту, тоді як банк-партнер відповідає лише за 20% [31]. Подібний підхід суттєво знижує бар'єри для кредитування підприємців, які не мають достатнього забезпечення чи кредитної історії. Інші програми KfW передбачають кредити на модернізацію виробництва, енергоефективність та цифровізацію бізнесу, що узгоджується з довгостроковими стратегічними пріоритетами німецької економіки.

Окрім KfW, у Німеччині діє система Bürgschaftsbanken – регіональних гарантійних банків, які функціонують у кожній федеральній землі. Вони спеціалізуються на наданні поручительств за банківськими кредитами для малих та середніх підприємств, зменшуючи ризики для комерційних банків. Bürgschaftsbanken можуть гарантувати до 80% суми кредиту, що дозволяє підприємцям отримати фінансування навіть за відсутності достатньої застави [32]. Такі установи особливо важливі для малих сімейних підприємств, які традиційно становлять основу МСБ, але не завжди відповідають стандартним вимогам банків.

У результаті формується багаторівнева система, де KfW забезпечує масштабне фінансування та рефінансування, а Bürgschaftsbanken діють більш адресно на регіональному рівні.

Німецька модель вирізняється особливою увагою до довгострокового розвитку. Програми KfW фінансують не лише оборотний капітал, а й інвестиції в інновації, «зелені» технології та інтернаціоналізацію бізнесу. Це означає, що кредитна підтримка малих та середніх підприємств виконує не лише соціально-економічну функцію, а й сприяє досягненню стратегічних цілей сталого розвитку. Наприклад, у рамках програм енергоефективності підприємства отримують кредити під нижчі відсоткові ставки, що стимулює їх до модернізації та зменшення викидів. У свою чергу, це відповідає курсу ЄС на кліматичну нейтральність та робить німецький МСБ більш конкурентоспроможним на глобальному ринку.

Пандемія COVID-19 стала серйозним випробуванням для кредитної системи, однак саме в цей період проявилася гнучкість німецької моделі. Уряд значно розширив обсяги програм KfW, збільшивши частку державних гарантій за позиками до 90-100% для найбільш постраждалих секторів. Це дозволило швидко мобілізувати мільярди євро для підтримки ліквідності підприємств, зберегти робочі місця та запобігти масовим банкрутствам. Приклад Німеччини засвідчив, що наявність розгалуженої та добре організованої системи державного кредитування дає змогу оперативно реагувати на кризові виклики та зменшувати їхній негативний вплив на економіку.

Разом з тим, наукові дискусії вказують і на певні ризики німецької моделі. Серед них – можливість виникнення надмірної залежності бізнесу від державних програм, а також потенційне зниження дисципліни банків у процесі відбору позичальників через значне перекладання ризиків на державу. Однак, практика показує, що завдяки ретельному моніторингу та обмеженням доступу до гарантійних інструментів вдалося уникнути масштабних викривлень ринку.

Малий та середній бізнес у Японії відіграє фундаментальну роль в економіці, становлячи понад 99% усіх підприємств і забезпечуючи близько 70% робочих місць у країні (рис.1.3).

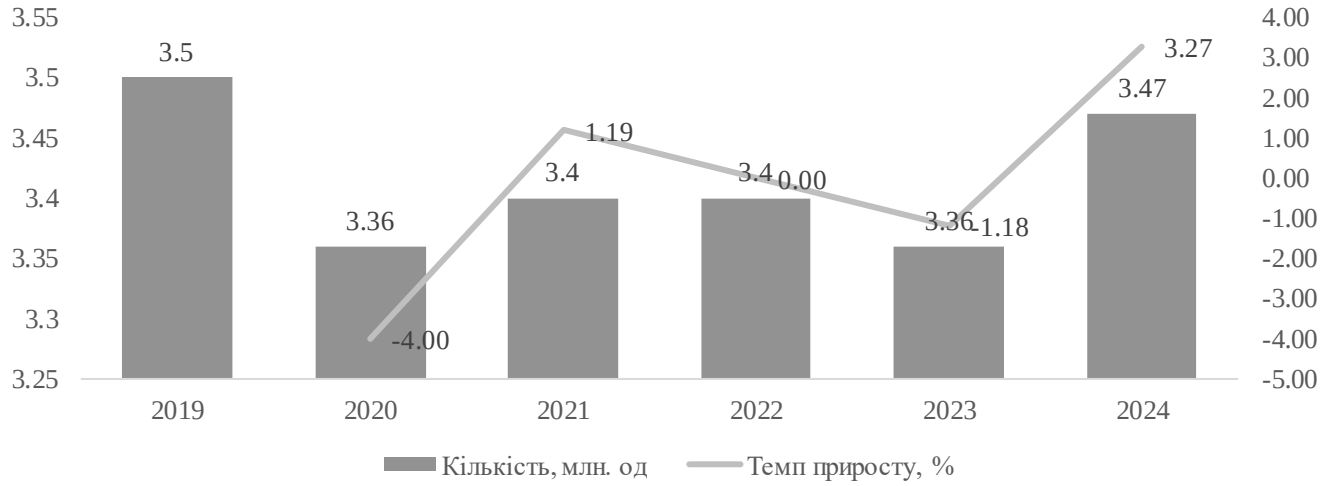

Рисунок 1.3 – Динаміка кількості малих та середніх підприємств в Японії за 2019-2024 рр. млн одиниць/%

Джерело: розроблено автором за даними [33]

Попри значний внесок у соціально-економічний розвиток, малі та середні підприємства в Японії традиційно стикаються з проблемами доступу до банківського фінансування, особливо в умовах жорстких кредитних стандартів та високої залежності від внутрішнього ринку. Відповіддю держави стало формування багаторівневої системи кредитної підтримки, яка поєднує інструменти державних гарантій, субсидування відсоткових ставок та безпосереднє кредитування через спеціалізовані фінансові установи. Центральне місце у цій системі займають Японська фінансова корпорація (Japan Finance Corporation, JFC) та мережа кредитних гарантійних асоціацій, які разом формують унікальну модель взаємодії держави та приватного сектору.

Japan Finance Corporation, створена у 2008 році шляхом об'єднання кількох фінансових агентств, виконує ключову функцію прямого кредитування малих та середніх підприємств [34]. Її програми орієнтовані на фінансування підприємців, які мають обмежений доступ до комерційних банківських позик. JFC надає кредити для стартапів, інноваційних підприємств, компаній у сільському господарстві та сфері послуг, а також підтримує бізнеси, що розвивають експорт. Кредити від JFC відрізняються нижчими процентними ставками та довшими термінами погашення порівняно з ринковими. Крім того, JFC відіграє особливу роль у кризові періоди:

під час глобальної фінансової кризи 2008 року та пандемії COVID-19 корпорація різко збільшила обсяги кредитування, надаючи підприємствам пільгові позики для збереження ліквідності та робочих місць.

Другим елементом японської моделі є система кредитних гарантій. У кожній префектурі діють гарантійні асоціації (Credit Guarantee Corporations, CGCs), які покривають значну частину ризику неповернення кредитів. Зазвичай гарантія охоплює від 80% до 100% суми кредиту, що стимулює банки активніше кредитувати малий бізнес, навіть якщо той не має достатньої застави чи довгої кредитної історії [35]. Для координації діяльності місцевих асоціацій функціонує Японська федерація кредитних гарантійних корпорацій (Japan Federation of Credit Guarantee Corporations), яка забезпечує єдині стандарти та частково розподіляє ризики між регіонами [36]. Такий механізм дозволяє поєднати національні цілі розвитку з урахуванням локальних особливостей економіки.

Особливістю японського підходу є тісний зв’язок між кредитною політикою та довгостроковими економічними стратегіями держави. Програми кредитування спрямовані не лише на короткострокову підтримку ліквідності підприємств, а й на стимулювання структурних змін. Значна увага приділяється фінансуванню інновацій, цифровізації бізнесу та переходу до екологічно чистих технологій. Наприклад, JFC пропонує спеціальні пільгові позики для компаній, які впроваджують «зелені» рішення, тоді як кредитні гарантійні асоціації застосовують знижені тарифні ставки для підприємств, що займаються дослідженнями та розробками. Такий підхід робить кредитну політику важливим інструментом реалізації загальнонаціональної стратегії сталого розвитку.

Малий і середній бізнес у Південній Кореї також є ключовим елементом економіки, забезпечуючи близько 99% підприємств і понад 80% зайнятості (рис.1.4).

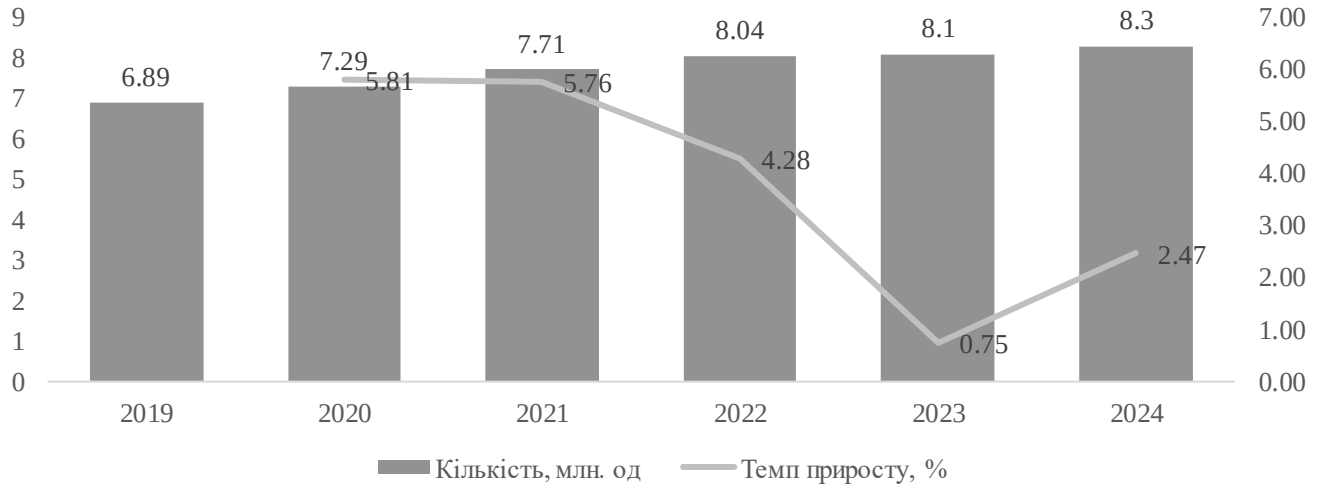

Рисунок 1.4 – Динаміка кількості малих та середніх підприємств в Південній Кореї за 2019-2024 рр., млн одиниць/%

Джерело: розроблено автором за даними [37]

Кількість малих та середніх підприємств демонструє стабільне зростання з 6,89 млн у 2019 році до 8,3 млн у 2024 році, що відображає динамічний розвиток внутрішнього ринку та ефективність державних програм стимулювання підприємництва. Важливим фактором є високий рівень цифровізації та поширення інноваційних бізнес-моделей серед молодого населення. Зростання кількості малих та середніх підприємств також підтримується активною інтеграцією у глобальні ланцюги постачання та розвитком експортно орієнтованих компаній.

Цей сектор тривалий час стикався з обмеженим доступом до фінансових ресурсів через домінування великих конгломератів – чеболів, які зосередили на собі значну частину банківського кредитування. Для подолання дисбалансу держава створила комплексну систему інститутів і програм, спрямованих на стимулювання кредитування малих та середніх підприємств. Головними провідниками цієї політики є Корейський банк розвитку (Korea Development Bank, KDB), Корейська корпорація гарантування кредитів (Korea Credit Guarantee Fund, KODIT), Корейська корпорація технологічного кредитування (Korea Technology Finance Corporation, KOTEC) та державний Банк малого і середнього бізнесу (Industrial Bank of Korea, IBK). Завдяки їхній діяльності у Південній Кореї

сформувалася одна з найбільш цілісних моделей кредитної підтримки підприємництва в Азії.

Центральним інструментом стимулювання виступає система державних гарантій. KODIT надає гарантії комерційним банкам на кредити, видані малим і середнім підприємствам, що не мають достатньої застави. Залежно від категорії позичальника гарантія може покривати від 70% до 100% ризику Це дозволяє банкам активніше фінансувати підприємців, тоді як самі підприємства отримують доступ до капіталу за помірними відсотковими ставками. Особливу увагу приділено новим компаніям та підприємствам із низькою кредитоспроможністю, для яких державна гарантія стає вирішальним фактором у залученні фінансування.

Важливим елементом є підтримка інноваційної діяльності. KOTEC спеціалізується на оцінці технологічного потенціалу підприємств і наданні гарантій під кредити для компаній, які впроваджують нові технології чи займаються дослідженнями й розробками. Такий підхід зменшує залежність оцінки кредитоспроможності від традиційних фінансових показників і створює сприятливі умови для стартапів у сфері високих технологій. Це особливо важливо в умовах, коли Корея орієнтується на розвиток інноваційної економіки, цифровізацію та «зелені» технології.

Особливу роль у фінансуванні малих та середніх підприємств відіграє Industrial Bank of Korea, заснований ще у 1961 році спеціально для підтримки малого бізнесу. Його мандат полягає у наданні підприємствам кредитів за пільговими ставками, у тому числі для модернізації виробництва, розвитку експорту та розширення робочих місць. Завдяки поєднанню функцій комерційного банку та державного інституту IBK виконує важливу роль посередника між державою та приватним сектором, забезпечуючи гнучкість кредитної підтримки.

Узагальнення міжнародного досвіду державного стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу свідчить, що попри істотні відмінності в інституційній архітектурі та економічних умовах, у провідних країнах сформувалися спільні концептуальні підходи до розв’язання проблеми обмеженого доступу підприємств до фінансових ресурсів. Ключовою передумовою ефективної

кредитної підтримки є активна роль держави у зниженні ризиків для фінансових установ та формуванні сприятливого середовища для залучення приватних інвестицій. У США, Німеччині, Японії та Південній Кореї держава не витісняє ринок, а доповнює його, створюючи механізми розподілу ризиків між публічним і приватним секторами. Найбільш універсальним інструментом виступають державні гарантії за кредитами, які дозволяють банкам розширювати кредитування підприємств із недостатнім забезпеченням або короткою кредитною історією, не підвищуючи системних фінансових ризиків.

Важливою спільною рисою є інституціоналізація підтримки малого та середнього бізнесу через спеціалізовані фінансові установи. У США таку функцію виконує Адміністрація малого бізнесу, у Німеччині – банк розвитку KfW у поєднанні з регіональними гарантійними банками, у Японії – Japan Finance Corporation та мережа гарантійних асоціацій, у Південній Кореї – система банків і фондів гарантування. Наявність стабільних інститутів дозволяє реалізовувати політику підтримки малого та середнього бізнесу не епізодично, а на постійній основі, забезпечуючи передбачуваність і довіру з боку бізнесу та банків. Разом з тим, у кризові періоди ці інститути стають каналами швидкої антикризової підтримки, що було особливо помітно під час фінансової кризи 2008 року та пандемії COVID-19.

Ще однією характерною тенденцією є поєднання короткострокових інструментів підтримки ліквідності з довгостроковими стратегічними цілями розвитку. Кредитні програми в аналізованих країнах дедалі частіше орієнтовані не лише на виживання бізнесу, а й на стимулювання інновацій, цифровізації, екологічної модернізації та інтеграції малих та середніх підприємств у глобальні ринки. Кредитна підтримка перетворюється на інструмент структурної політики, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки в цілому. Разом з тим, міжнародний досвід засвідчує необхідність балансування між масштабом державної участі та ринковою дисципліною, оскільки надмірне перекладання ризиків на державу може породжувати залежність бізнесу від підтримки та знижувати стимули до ефективного управління.

Таким чином, міжнародний досвід демонструє, що державне стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу є необхідною умовою для його сталого розвитку. Найбільш поширеним інструментом виступають державні гарантії, які зменшують ризики банків та полегшують доступ підприємців до фінансування. Додатковими механізмами є процентні субсидії, податкові стимули та діяльність спеціалізованих державних банків, що доповнюють один одного залежно від національного контексту. Розвинені країни, як правило, застосовують комплексні системи підтримки, тоді як країни, що розвиваються, більше покладаються на субсидії та гарантійні фонди. Загалом, ефективність політики залежить від збалансованого поєднання інструментів і здатності держави забезпечити їх цільове використання.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1 Еволюція розвитку державних програм кредитної підтримки бізнесу в Україні

Розвиток державних програм кредитної підтримки бізнесу в Україні відображає ключові етапи формування державної політики в економічній сфері. Їхня еволюція демонструє перехід від окремих, фрагментарних ініціатив до системної підтримки підприємницької діяльності. Аналіз цих програм дозволяє ідентифікувати закономірності та чинники, які впливали на їхню ефективність у різні періоди.

У період 2010-2020 років в Україні спостерігався поетапний розвиток державних програм кредитної підтримки бізнесу, зумовлений поєднанням внутрішніх економічних трансформацій та потребою адаптації національної фінансової політики до вимог міжнародного інвестиційного середовища. На початку 2010 років головним інструментом розвитку підприємництва стала «Національна програма сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», яка передбачала комплекс заходів, зокрема вдосконалення законодавчої бази, розробку освітніх програм і підвищення фінансової грамотності підприємців, а також надання фінансової підтримки через спеціалізовані фонди та бюджетні програми. Важливою правовою основою такої діяльності був закон України №2157-III, ухвалений ще у 2000 році, однак суттєво оновлений у 2010 році з урахуванням нових потреб ринку [42].

Ситуація після 2014 року сприяла активнішому залученню зовнішніх партнерів до програм кредитної підтримки. У цей період розпочалася реалізація кредитних ліній за участі міжнародних фінансових організацій, зокрема ЄБРР та

Міжнародної фінансової корпорації. Українські банки-партнери, серед яких Укрексімбанк та Укргазбанк, виступали основними провайдерами ресурсів для малого та середнього бізнесу. Така модель дозволила зменшити дефіцит доступного фінансування у критичний для країни час та створила передумови для поступового відновлення економічної активності. У 2018 році Україна розширила співпрацю з німецькими партнерами: у межах програм KfW та GIZ були започатковані нові грантові та кредитні ініціативи, що реалізовувалися через Фонд розвитку підприємництва та мережу банків-партнерів. У 2019 році започатковано кредитну лінію EU4Business – EBRD Credit Line, яка відкрила для українських підприємців доступ до кредитів у національній валюті обсягом до трьох мільйонів євро [43]. Окрім фінансових ресурсів, програма передбачала часткову компенсацію відсоткових ставок і надання грантової підтримки, що підвищувало ефективність використання залучених коштів.

У 2020 році в Україні стартував новий етап розвитку державних програм кредитної підтримки малого та середнього бізнесу, ключовим інструментом якого стала програма «Доступні кредити 5-7-9%». Її було запущено у лютому 2020 року за ініціативи уряду та під управлінням Фонду розвитку підприємництва, який виступив уповноваженим агентом [44]. Основна мета програми полягала у здешевленні вартості кредитних ресурсів для бізнесу шляхом державної компенсації частини відсоткової ставки або надання гарантій. Підприємці могли отримати до 150 мільйонів гривень на інвестиційні проєкти, а рівень відсоткової ставки залежав від категорії позичальника та становив 5%, 7% або 9% річних. Запровадження цієї програми означало фактичне формування нового механізму системної державної підтримки малого й середнього бізнесу.

Уже за кілька місяців після запуску програми виникла потреба у її адаптації до антикризових умов, спричинених пандемією COVID-19. У квітні 2020 року уряд спільно з Національним банком розробили два рішення, які дозволили бізнесу отримати доступ до швидкого фінансування. По-перше, було реформовано програму «5-7-9%», спростивши процедури та зорієнтувавши її на рефінансування чинних кредитів, що зменшувало боргове навантаження на підприємства. По-

друге, розпочалася підготовка нової програми кредитної підтримки «з нуля», яка мала на меті підтримати збереження робочих місць та фонду оплати праці. Державна політика цього періоду була спрямована не лише на інвестиційний розвиток, а й на пом'якшення наслідків економічної кризи та недопущення масового безробіття. У 2021 році було зроблено важливий крок до розширення інструментів державної підтримки бізнесу через запровадження механізму портфельних гарантій. Передбачалося, що Фонд розвитку підприємництва може покривати до 80% від суми кредиту для підприємств малого та середнього бізнесу. Це дало змогу банкам активніше кредитувати стартапи, компанії, що працюють у зонах підвищеного ризику, а також інші категорії підприємств, які традиційно мали обмежений доступ до фінансування. Завдяки портфельним гарантіям знизився кредитний ризик для банків.

Після початку повномасштабної війни у лютому 2022 року пріоритети державних програм було змінено. «Доступні кредити 5-7-9%» стали основним інструментом підтримки підприємництва у воєнних умовах. Для бізнесу із зон високого воєнного ризику було встановлено пільгову ставку 1% річних на інвестиційні кредити впродовж перших двох років, а надалі – 5%. Також було подовжено терміни кредитів для компаній, що втратили майно або були змушені релокуватися, і дозволено залучати кредити на оборотний капітал для відновлення діяльності. Програма набула статусу стратегічного інструменту відновлення та підтримки критично важливих секторів економіки, зокрема аграрного виробництва, відбудови інфраструктури та енергоефективності.

У 2024 році державна політика фінансової підтримки бізнесу вийшла на новий міжнародний рівень. У вересні 2024 року було укладено угоду між Європейським банком реконструкції та розвитку й ПриватБанком, яка передбачала покриття ЄБРР до 50% кредитного ризику за портфелем нових кредитів на загальну суму близько 400 мільйонів євро [45]. Це дозволило значно розширити доступ до фінансування, а також посилити акцент на інвестиціях у пріоритетні напрями, серед яких агросектор, енергоефективність, підтримка жіночого та ветеранського підприємництва, а також бізнесів, переміщених із зони бойових дій. У жовтні 2024

року уряд ухвалив нові зміни до програми «5-7-9%», які дозволили продовжити кредити під 1% для підприємств у зонах активних бойових дій або на тимчасово окупованих територіях до кінця 2026 року. Водночас було знижено рівень компенсації банкам за кредитними портфелями, що мало на меті оптимізацію державних витрат, а також уточнено критерії відбору банків-учасників з урахуванням санкційних обмежень. У 2025 році програма «5-7-9%» залишається одним із ключових інструментів політики економічної підтримки. У травні 2024 року держава перерахувала ще 1,9 мільярда гривень на компенсацію відсотків, а загалом бізнес отримав понад 19 тисяч пільгових кредитів на суму близько 58 мільярдів гривень. Основний акцент було зроблено на інвестиційних проєктах у зонах високого ризику та у сфері переробної промисловості.

У методології Національного банку України для цілей статистичного обліку та аналізу виокремлюється поняття бізнес-кредитів як окремої категорії банківського кредитування. До них належать кредити, надані нефінансовим корпораціям та фізичним особам-підприємцям для здійснення господарської діяльності, інвестиційних проєктів і поповнення оборотного капіталу. Обсяг бізнес-кредитів в Україні демонстрував значні коливання, що було зумовлено як макроекономічними факторами, так і кризовими подіями (табл.2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка бізнес-кредитів банків в Україні за 2017-2024 рр.

Рік	Бізнес-кредити, млн грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		млн грн	%	млн грн	%
2017	892900	-	-	-	-
2018	959601	66701	7,47	66701	7,47
2019	847259	-112342	-11,71	-45641	-5,11
2020	795405	-51854	-6,12	-97495	-10,92
2021	835658	40253	5,06	-57242	-6,41
2022	847586	11928	1,43	-45314	-5,07
2023	828444	-19142	-2,26	-64456	-7,22
2024	891619	63175	7,63	-1281	-0,14

Джерело: розроблено автором за даними [46]

У 2018 році спостерігалося зростання на 7,47%, що відображало відносну стабілізацію банківського сектору після попередніх кризових періодів. Проте вже у 2019 році кредитування скоротилося на 11,71%, що стало наслідком посилення

ризиків у фінансовій системі та обережності банків у видачі позик. У 2020 році падіння тривало, зумовлене впливом пандемії COVID-19, яка обмежила ділову активність та знизила потребу бізнесу у кредитних ресурсах. Починаючи з 2021 року відбулося відновлення обсягів, хоча воно залишалося нестійким і залежало від секторальних умов. У 2022-2023 роках війна спричинила зростання ризиків, що призвело до уповільнення кредитної динаміки й навіть скорочення у 2023 році. У 2024 році кредитування бізнесу знову зросло на 7,63%, що відображало адаптацію банківської системи та державної політики підтримки. Загалом, динаміка бізнес-кредитів у цей період була результатом поєднання кризових шоків, державних інтервенцій і спроб відновлення економічної активності.

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» стала визначальним фактором розвитку кредитування малих та середніх підприємств, демонструючи значне зростання обсягів у період 2020–2024 років (табл.2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка бізнес-кредитів за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» в Україні за 2017-2024 рр.

Рік	Бізнес-кредити за програмою «Доступні кредити 5-7-9%», млн грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		млн грн	%	млн грн	%
2020	17438	-	-	-	-
2021	80367	62929	360,87	62929	360,87
2022	169646	89279	111,09	152208	872,85
2023	262413	92767	54,68	244975	1404,83
2024	348411	85998	32,77	330973	1898,00

Джерело: розроблено автором за даними [47]

В 2020 році обсяг кредитів становив 17,4 млрд грн, але вже у 2021 році він зріс у понад чотири рази завдяки активному залученню банків та державному субсидуванню ставок. Подальший приріст у 2022 році відображав потреби бізнесу в ліквідності для збереження діяльності під час воєнних ризиків. У 2023 році динаміка залишалася позитивною, що свідчить про довіру підприємців до цієї програми навіть за умов високої невизначеності. Темпи зростання у 2024 році дещо сповільнилися, що пояснюється певною стабілізацією попиту на пільгові кредити та корекцією умов програми. Основними факторами впливу стали державні

компенсації відсоткових ставок, портфельні гарантії та розширення напрямів підтримки. Суттєву роль відігравала орієнтація на інвестиційні цілі та відновлення виробництва в умовах воєнної економіки.

Частка непрацюючих бізнес-кредитів в Україні поступово знижувалася, хоча її рівень залишався високим порівняно з європейськими стандартами (рис.2.1).

Рисунок 2.1 – Частка непрацюючих бізнес-кредитів банків в Україні за 2017-2024 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [46; 47]

У 2017 році понад половина кредитів не обслуговувалася, а в наступні роки спостерігалося поступове зменшення цієї частки, зокрема у 2020-2021 роках вона скоротилася до 36,1%, завдяки реструктуризації боргів та стабілізаційним заходам НБУ. Війна у 2022 році знову призвела до зростання проблемної заборгованості до 42,87%, що було зумовлено різким падінням платоспроможності бізнесу. У 2023 році рівень непрацюючих кредитів залишався високим, перевищуючи 44%, проте у 2024 році він скоротився до 38,96% завдяки програмам державної підтримки та поступовій адаптації бізнесу.

Особливу увагу слід звернути на програму «5-7-9%», де частка непрацюючих кредитів коливалася від 0,3% до 4,3%, що є значно нижчим за середні показники. Це свідчить про ефективність державних гарантій та відбору позичальників у межах пільгових програм. Загалом, тенденції показують поступове оздоровлення кредитного портфеля, хоча ризики залишаються значними.

Структура кредитів за програмою «5-7-9%» свідчить про її орієнтацію на середньострокове інвестування та пріоритетні галузі економіки (рис.2.2).

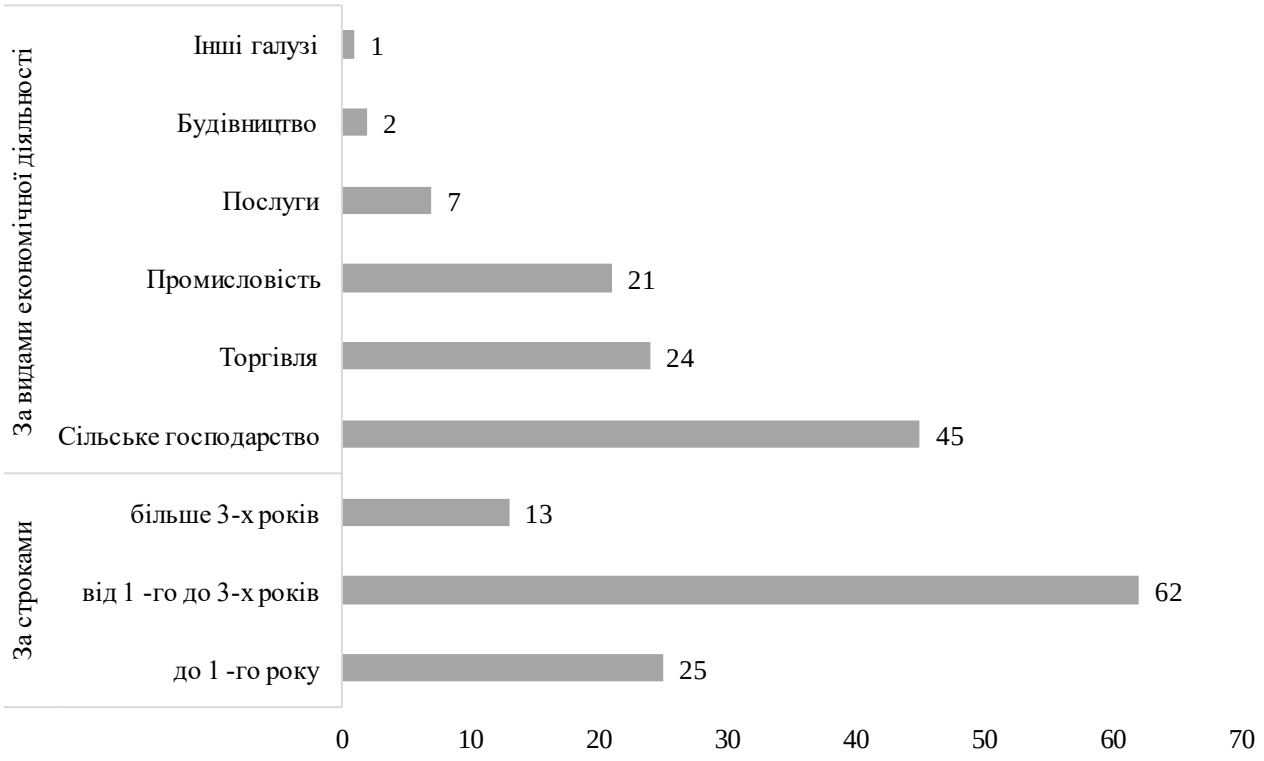

Рисунок 2.2 – Структура бізнес-кредитів за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» за строками та видами економічної діяльності в Україні за 2020-2024 рр., %

Джерело: розроблено автором за даними [47]

Більшість позик (62%) надається на строк від одного до трьох років, що відповідає потребам бізнесу у фінансуванні модернізації та розширення виробництва. Кредити на строк понад три роки становлять лише 13%, що зумовлено високими ризиками довгострокового прогнозування у воєнних умовах. Натомість чверть кредитів припадає на короткострокові позики, які спрямовуються на підтримку оборотного капіталу. За галузевою структурою найбільшу частку

займає сільське господарство (45%), що пояснюється стратегічною роллю агросектору в економіці та його потребою в ліквідності під час війни. Торгівля та промисловість разом охоплюють майже половину кредитного портфеля, що свідчить про значний попит на фінансування у сферах обігу товарів і виробництва. Менші частки припадають на послуги, будівництво та інші галузі, що відображає їхню обмежену інвестиційну активність у кризових умовах. Загалом, структура програми є відображенням пріоритетів державної економічної політики та реакцією на найбільш актуальні потреби бізнесу.

Таким чином, розвиток державних програм кредитної підтримки бізнесу в Україні відображає поступове інституційне зміцнення цього напряму економічної політики, орієнтоване на розширення доступу підприємств до фінансових ресурсів, підвищення ролі банківського сектору та адаптацію інструментів підтримки до змін економічного середовища. Якщо на початку 2010-х років акцент робився на законодавчих змінах і підтримці через бюджетні програми, то з 2014 року ключову роль почали відігравати кредитні лінії міжнародних фінансових інституцій. Запровадження у 2020 році програми «Доступні кредити 5-7-9%» стало переломним моментом, адже вона забезпечила системний доступ малих та середніх підприємств до пільгового фінансування. Надалі ця програма була адаптована до кризових умов пандемії, війни та процесів відбудови, що підкреслює її гнучкість і стратегічне значення. Загалом, сучасна модель державної кредитної підтримки є результатом поступового вдосконалення та інтеграції України у глобальний фінансовий простір.

2.2 Оцінка ефективності державних програм підтримки підприємництва

Оцінка ефективності державних програм підтримки підприємництва є важливим напрямом дослідження сучасної економічної політики України.

Розвиток малого та середнього бізнесу залежить від доступу до фінансових ресурсів, який часто обмежений через високі кредитні ризики та нестабільність ринкових умов. Саме тому державні інструменти, зокрема програми пільгового кредитування, гарантії та співпраця з міжнародними партнерами, стають ключовим чинником забезпечення стійкості підприємницького сектору. Аналіз динаміки фінансових показників підприємств дозволяє оцінити, наскільки ефективними були ці заходи в умовах економічних криз, пандемії та війни.

Обсяг реалізованої продукції підприємств в Україні демонстрував значні коливання, що відображали як економічні цикли, так і вплив державної політики підтримки бізнесу (табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка обсягу реалізованої продукції підприємств в Україні за 2017-2024 рр.

Рік	Обсяг реалізованої продукції підприємств, млн грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		млн грн	%	млн грн	%
2017	8467032	-	-	-	-
2018	10148847	1681815	19,86	1681815	19,86
2019	10725443	576596	5,68	2258411	26,67
2020	11285579	560136	5,22	2818547	33,29
2021	15240051	3954472	35,04	6773019	79,99
2022	11485855	-3754196	-24,63	3018823	35,65
2023	14052752	2566897	22,35	5585720	65,97
2024	15726703	1673951	11,91	7259671	85,74

Джерело: розроблено автором за даними [48]

У 2018-2020 роках спостерігалося стабільне зростання, яке було зумовлене поступовим відновленням внутрішнього ринку та доступом підприємств до кредитних ресурсів. У 2021 році зафіксовано стрімке зростання на 35%, що пояснюється активізацією інвестицій і розширенням програм державної підтримки, зокрема «5-7-9%». У 2022 році війна спричинила падіння реалізації на 24,6%, адже порушилися виробничі ланцюги та знизилася експортна активність. Уже у 2023 році підприємства адаптувалися, відновивши приріст на 22%, що було наслідком ефективного використання кредитних і грантових програм. У 2024 році позитивна тенденція збереглася, що підтверджує стійкість економіки за умов воєнних викликів. Зростання базисного приросту майже на 86% у порівнянні з 2017 роком

свідчить про поступове розширення обсягів виробництва попри кризові шоки. Державні програми кредитної підтримки відіграли важливу роль у стабілізації обсягів реалізації продукції підприємствами.

Побудована лінійна регресія між обсягом реалізованої продукції та бізнес-кредитами в Україні демонструє низький рівень зв'язку (рис.2.3).

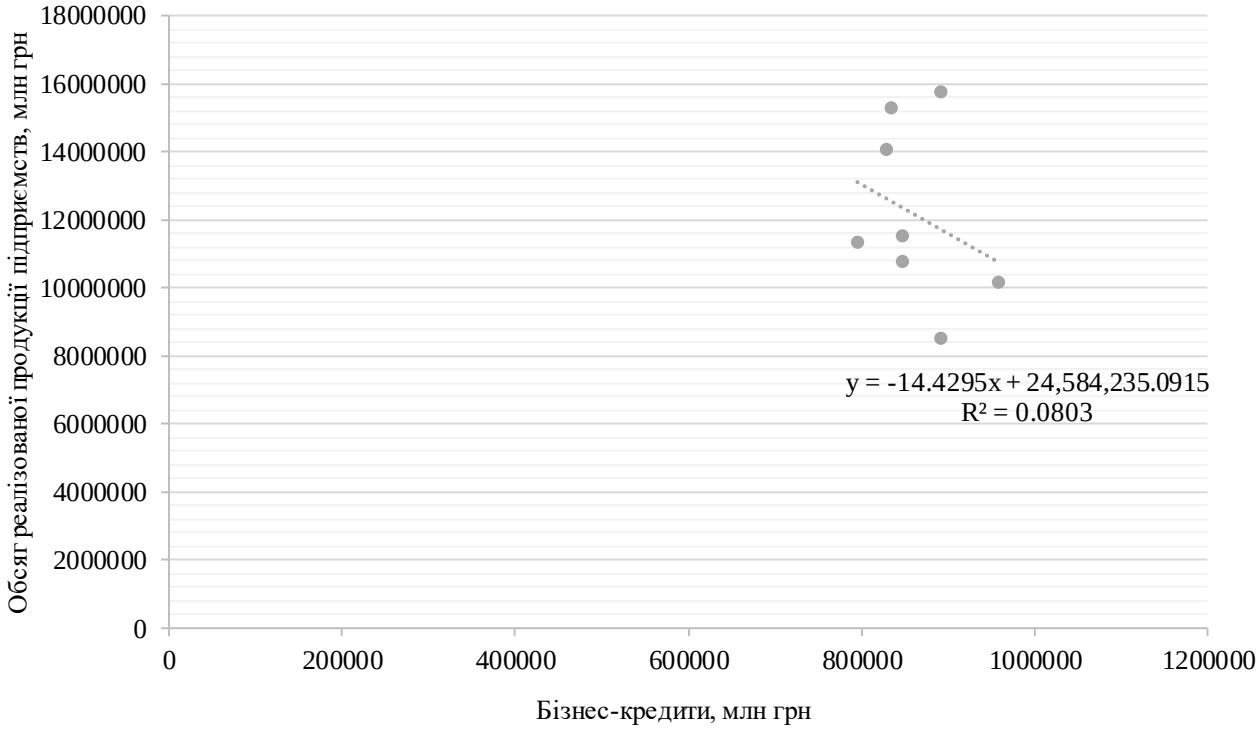

Рисунок 2.3 – Лінійна регресія обсягу реалізованої продукції підприємств та бізнес-кредитів в Україні за 2017-2024 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [48]

Кореляція свідчить про те, що традиційні банківські кредити не були визначальним фактором у зростанні виробництва за аналізований період. Причинами слабкої залежності є висока частка непрацюючих кредитів, обережна кредитна політика банків та низька доступність позикових ресурсів для малих та середніх підприємств. Підприємства активніше розвивалися завдяки державним програмам із компенсацією відсотків і міжнародним фінансовим лініям, а не через класичні кредитні продукти. Показник також відображає важливість інституційної підтримки бізнесу у кризових умовах, коли власні фінансові ресурси відіграють більшу роль. Низький рівень кореляції вказує на структурні проблеми кредитного

ринку та потребу в подальшому розширенні пільгових механізмів. Загалом, саме спеціальні програми, а не загальне кредитування, стали драйвером ефективності підприємницької діяльності.

Чистий фінансовий результат підприємств зазнавав різких коливань, що прямо відображає вплив кризових подій і адаптацію до них (табл.2.4).

Таблиця 2.4 – Динаміка чистого фінансового результату підприємств в Україні за 2017-2024 рр.

Рік	Чистий фінансовий результат, млн грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		млн грн	%	млн грн	%
2017	168753	-	-	-	-
2018	288306	119553	70,84	119553	70,84
2019	523779	235473	81,67	355026	210,38
2020	68055	-455724	-87,01	-100698	-59,67
2021	885277	817222	1200,83	716524	424,60
2022	-276278	-1161555	-131,21	-445031	-263,72
2023	427673	703951	254,80	258920	153,43
2024	594090	166417	38,91	425337	252,05

Джерело: розроблено автором за даними [48]

У 2018-2019 роках ринок показував значне зростання прибутковості, що пояснюється зростанням попиту та стабільними умовами кредитування. У 2020 році відбулося різке падіння прибутку на 87%, що стало наслідком пандемії та зниження ділової активності. Уже у 2021 році підприємства продемонстрували рекордний приріст прибутку понад 1200%, що пояснюється активним використанням кредитних програм та податкових стимулів. 2022 рік приніс глибокі збитки через воєнні дії, втрату активів і скорочення ринків збуту. Поступове відновлення у 2023-2024 роках свідчить про ефективність державної та міжнародної підтримки, що дозволила бізнесу відновити позитивну динаміку. Важливо, що навіть після воєнних втрат підприємства повернулися до зростання, забезпечивши базисний приріст прибутку більш ніж у 2,5 раза відносно 2017 року. Це підтверджує вирішальну роль цільових програм фінансування у стабілізації фінансового результату підприємств.

Разом з тим, коефіцієнт детермінації $R^2 = 0{,}0011$ між чистим фінансовим результатом підприємств та обсягом бізнес-кредитів показує майже нульовий зв'язок (рис.2.4).

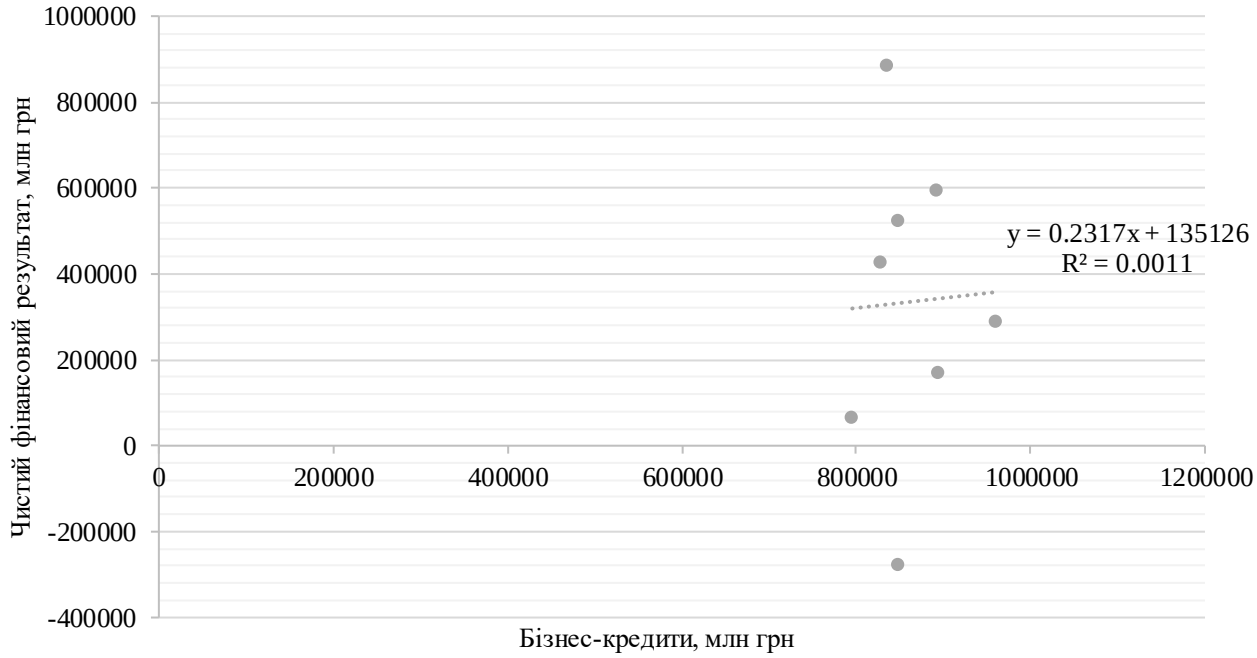

Рисунок 2.4 – Лінійна регресія обсягу чистого фінансового результату підприємств та бізнес-кредитів в Україні за 2017-2024 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [48]

Кореляція свідчить про те, що загальне банківське кредитування практично не впливало на прибутковість вітчизняних підприємств. Основною причиною є високий рівень проблемних кредитів і низька ефективність використання традиційних позик без державних гарантій. Бізнес здебільшого отримував прибутки завдяки власним інвестиціям, пільговим державним програмам та грантовій підтримці від міжнародних партнерів. Показник підтверджує, що механізми компенсації відсотків і гарантії за програмою «5-7-9%» мають більше значення для результатів підприємств, ніж стандартне банківське фінансування. У кризові роки, зокрема у 2020 та 2022, кредитування не забезпечило стабілізації фінансових результатів, що демонструє обмеженість ринкових механізмів без втручання держави. Слабка кореляція також вказує на те, що більшість банків

орієнтувалася на мінімізацію ризиків, а не на стимулювання інвестиційної активності. Загалом, розвиток фінансових результатів підприємств у 2017-2024 роках значною мірою залежав від державної політики, а не від класичного кредитного ринку.

Динаміка рентабельності підприємств є важливим показником оцінки їхньої ефективності (рис.2.5).

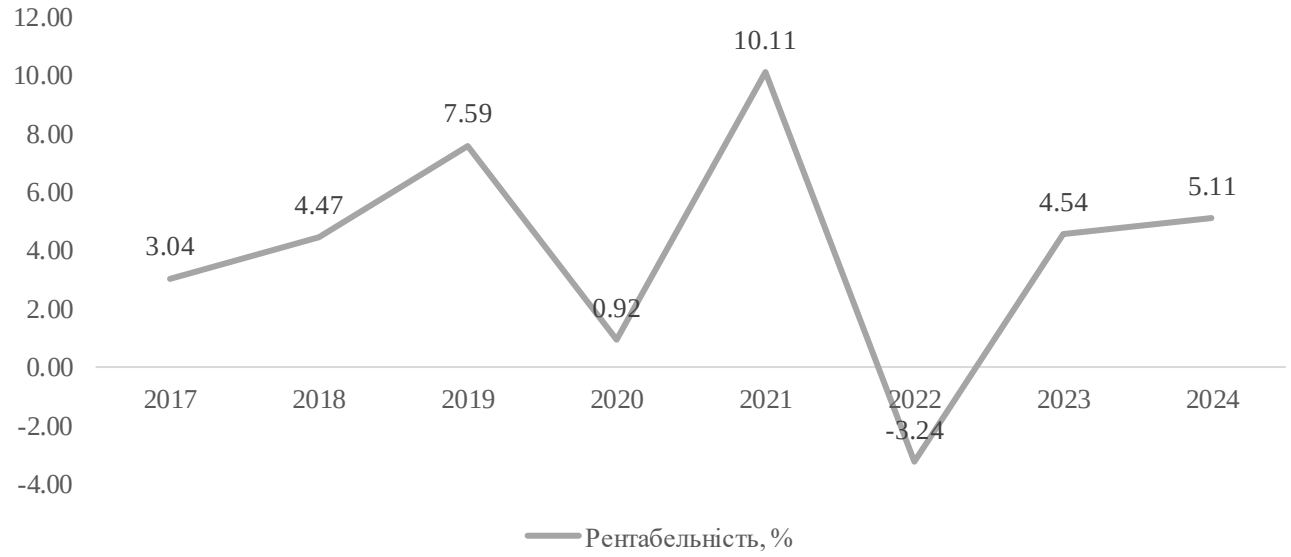

Рисунок 2.5 – Динаміка рентабельності підприємств в Україні за 2017-2024 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [48]

У 2017-2019 роках спостерігалося стале зростання рентабельності до 7,6%, що було результатом поступової стабілізації економіки. У 2020 році рентабельність різко впала до 0,9%, що стало наслідком пандемії та зниження прибутковості бізнесу. У 2021 році показник зріс до 10,1%, що свідчить про успішне використання кредитних і податкових стимулів. Найбільш критичним став 2022 рік, коли підприємства зазнали збитковості на рівні -3,24% через воєнні події та втрату ринків. У 2023-2024 роках рентабельність знову відновилася, перевищивши 5%, що пояснюється адаптацією бізнесу та розширенням програм державної допомоги. Позитивна динаміка свідчить про ефективність інструментів підтримки, які дозволяють навіть у кризових умовах повернути бізнес до прибуткової діяльності. Загалом, рентабельність у довгостроковій перспективі підтверджує

результативність програм кредитної підтримки та їхню роль у збереженні стійкості підприємницького сектору.

Динаміка сплати податку на прибуток підприємств демонструє стале зростання, що свідчить про поступове відновлення бізнес-активності після кризових явищ пандемії та початку повномасштабної війни (рис.2.6).

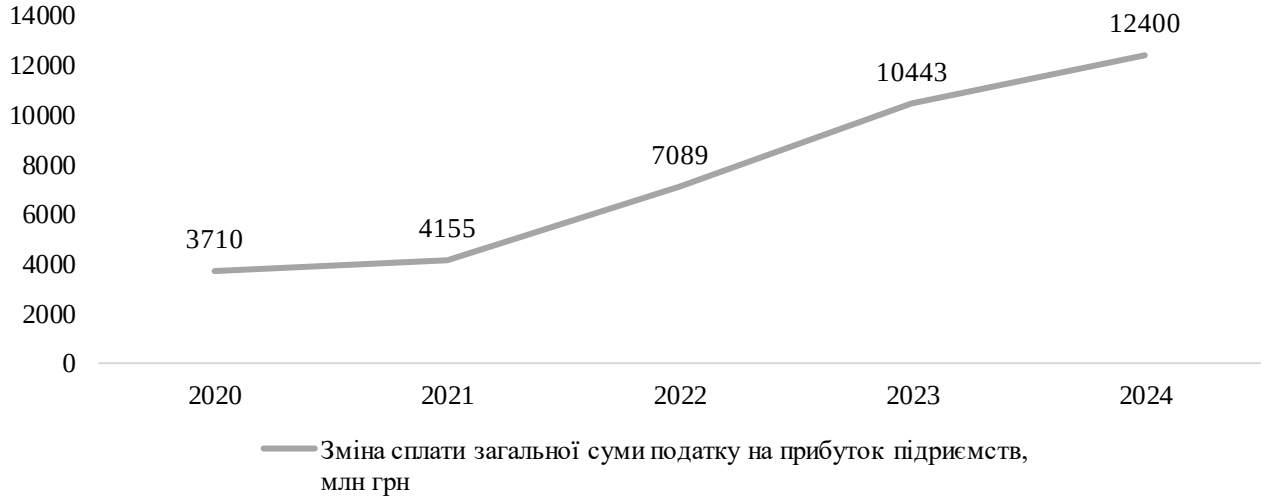

Рисунок 2.6 – Зміна сплати загальної суми податку на прибуток підприємств в Україні за 2020-2024 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [48]

У 2020 році надходження були відносно низькими, що пояснюється зниженням прибутковості більшості компаній через карантинні обмеження та падіння ділової активності. У наступному році спостерігалося лише незначне зростання, адже економіка ще не відновилася від наслідків COVID-19. Найбільший стрибок відбувся у 2022-2023 роках, коли підприємства завдяки державним програмам пільгового кредитування змогли відновити інвестиційну діяльність і стабілізувати фінансові потоки. Програма «5-7-9%» та механізми державних гарантій дозволили компаніям втримати виробництво, що позитивно позначилося на сплаті податків.

Показники надходжень від єдиного соціального внеску також демонструють значне зростання, що напряму пов’язано із збереженням робочих місць та офіційної зайнятості (рис.2.7).

Рисунок 2.7 – Зміна сплати загальної суми єдиного соціального внеску в Україні за 2020-2024 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [48]

У 2020 році надходження були мінімальними через падіння виробництва та масове скорочення персоналу в умовах карантину. У 2021 році ситуація почала покращуватися завдяки адаптації бізнесу та впровадженню державних програм збереження фонду оплати праці. Найбільший стрибок відбувся у 2022 році, коли попри військові дії програма «5-7-9%» та механізми пільгового кредитування дозволили підприємствам фінансувати витрати на персонал і зберегти соціальні гарантії.

Оцінка ефективності державних програм підтримки підприємництва на основі проведеного дослідження дає змогу сформувати уявлення про реальний вплив цих інструментів на функціонування бізнесу в Україні в умовах багаторівневих кризових викликів. Проаналізовані показники свідчать, що динаміка розвитку підприємств у 2017-2024 роках визначалася не стільки загальними ринковими механізмами банківського кредитування, скільки цільовими державними та міжнародними програмами фінансової підтримки. Зростання обсягів реалізованої продукції у докризові та відновлювальні періоди, а також здатність бізнесу відновлювати виробничу активність після глибоких спадів у 2020 та 2022 роках підтверджують стабілізаційну роль державної кредитної підтримки.

Разом з тим, результати регресійного аналізу демонструють низький рівень залежності між загальним обсягом бізнес-кредитів і ключовими фінансовими результатами підприємств. Це свідчить про обмежену ефективність традиційного банківського кредитування в умовах високих ризиків, значної частки проблемних позик і консервативної кредитної політики фінансових установ. Натомість саме пільгові механізми, зокрема компенсація процентних ставок, державні гарантії та спеціальні програми «Доступні кредити 5-7-9%», стали визначальними для підтримки ліквідності, інвестиційної активності та фінансової стійкості бізнесу. Це підтверджується різким зростанням чистого фінансового результату у 2021 році та поступовим відновленням прибутковості у 2023-2024 роках.

Фіскальні показники додатково підтверджують ефективність державної підтримки. Зростання надходжень податку на прибуток та єдиного соціального внеску у 2022-2024 роках демонструє, що підтримка бізнесу мала позитивний мультиплікативний ефект для бюджету та соціальної сфери. Збереження робочих місць, підтримка фонду оплати праці та відновлення виробництва сприяли стабілізації доходної частини бюджету навіть за умов повномасштабної війни. Це дозволяє розглядати державні програми підтримки не як витратний інструмент, а як інвестицію у збереження економічного потенціалу країни.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що ефективність державних програм підтримки підприємництва в Україні проявляється насамперед у їхній здатності компенсувати недоліки ринкового кредитного механізму, забезпечувати адаптацію бізнесу до кризових умов і підтримувати базові фінансові та соціально-економічні показники. Водночас отримані результати вказують на необхідність подальшого розвитку саме цільових і пільгових форм кредитної підтримки, посилення координації з міжнародними партнерами та вдосконалення інституційних механізмів реалізації програм, що є ключовою передумовою довгострокової стійкості підприємницького сектору.

2.3 Місце державної кредитної підтримки та ролі банківських установ у розвитку малого й середнього бізнесу на прикладі АТ «ПроКредит Банк»

Державна кредитна підтримка малого і середнього бізнесу в Україні поєднується з діяльністю банківських установ, які стають ключовим інструментом реалізації фінансових програм. На прикладі АТ «ПроКредит Банк» можна простежити, як поєднання державних механізмів стимулювання підприємництва та розроблених банком кредитних продуктів сприяє формуванню сучасного середовища для розвитку малого і середнього підприємництва. Участь банку в державних програмах дозволяє зробити кредити доступнішими для підприємців, тоді як широке розмаїття кредитних інструментів забезпечує можливість обрати найбільш оптимальний варіант фінансування залежно від специфіки бізнесу.

Кредитні бізнес-продукти АТ «ПроКредит Банк» наведені в табл.2.5.

Таблиця 2.5 – Кредитні бізнес-продукти АТ «ПроКредит Банк»

Параметр	Кредити для бізнесу в USD	Зелене фінансування	Строковий кредит	Кредитна лінія	Овердрафт
Призначення	Поповнення обігових коштів, купівля основних засобів	Інвестиції в енергоефективність, ВДЕ, екотехнології, органічне землеробство	Купівля обладнання, техніки, нерухомості; поповнення обігових коштів	Поповнення обігового капіталу; погашення заборгованості	Миттєвий доступ до коштів для обігового капіталу
Строк	до 36 міс. (обігові), до 120 міс. (основні засоби)	Залежить від проєкту	до 120 міс.	до 36 міс.	до 24 міс.
Валюта	Долар США	Гривня, USD, EUR			
Тип продукту	Кредитна лінія, строковий кредит	Цільове фінансування	Строковий кредит	Кредитна лінія	Овердрафт
Ставка	4,44% (залежить від UIRD USD 6)	Залежить від валюти та програми			
Забезпечення	Нерухомість, авто, агротехніка, обладнання, порука, депозити, часткове покриття				
Система погашення	Один платіж в кінці або 2-3 частини	Визначається проєктом	Щомісячно рівними частинами	Один платіж в кінці або 2-3 частини	Щомісячно рівними частинами
Додаткові витрати	Комісія за управління кредитом; виписка з ДРОРМ і БКІ; нотаріус (за потреби); страхування застави (за потреби)				
Особливості	Лише нові кредити.	Спрямоване на «зелені» інвестиції	Можна поєднувати з програмами та партнерствами	Оплата відсотків за фактичне використання	Ліміт – до 50% середньомісячних оборотів за 12 міс.

Джерело: розроблено автором за даними [49]

Одним із базових продуктів, що пропонує АТ «ПроКредит Банк», є кредити для бізнесу у доларах США. Вони мають фіксовану ставку на рівні 4,44% річних, яка коригується залежно від індексу UIRD USD 6. Цей інструмент орієнтований виключно на нові кредити, а термін його використання не обмежується жодними часовими рамками акцій. Для поповнення обігових коштів передбачено строк до 36 місяців, а для купівлі основних засобів – до 120 місяців. Клієнтам пропонуються як кредитні лінії, так і строкові кредити. Погашення здійснюється або одним платежем наприкінці терміну, або кількома рівними частинами для кредитних ліній. Забезпеченням можуть виступати нерухоме майно, автотранспорт, агротехніка, обладнання, а також порука чи банківські депозити. Додаткові витрати включають комісію за управління кредитом, послуги нотаріуса та страхування застави. Цей продукт є важливим інструментом підтримки експортоорієнтованих підприємств, що ведуть розрахунки в іноземній валюті, і водночас поєднує гнучкі механізми погашення з відносно низькою ставкою.

Значне місце в продуктовій лінійці АТ «ПроКредит Банк» займає зелене фінансування, що узгоджується з європейськими пріоритетами сталого розвитку. АТ «ПроКредит Банк» фінансує проєкти у сфері відновлюваної енергетики, зокрема встановлення сонячних електростанцій для власного споживання та продажу електроенергії, а також виробництво енергії з біомаси. Окремим напрямом є підтримка енергоефективності через придбання високоефективного обладнання, сучасної агротехніки, систем опалення, вентиляції, охолодження, освітлення та зрошувальних систем. Важливою складовою є фінансування заходів із захисту довкілля, зокрема перероблення та утилізація відходів, очищення води й повітря, впровадження технологій мінімального та нульового землеробства, а також підтримка органічного виробництва. Зелені кредити поєднують функцію комерційного фінансування з досягненням суспільно значимих цілей, що сприяє зменшенню екологічного навантаження та підвищує конкурентоспроможність вітчизняного бізнесу на міжнародних ринках.

Класичним інструментом для розвитку бізнесу залишається строковий кредит, який у АТ «ПроКредит Банк» надається для купівлі обладнання,

сільськогосподарської техніки чи нерухомості, а також для поповнення обігових коштів. Його особливістю є можливість поєднання з державними програмами та партнерськими ініціативами, що значно підвищує доступність цього виду фінансування. Термін кредиту становить до 120 місяців, а валюта може бути гривнею, доларом США або євро, що забезпечує гнучкість залежно від ринків, на яких працює підприємець. Погашення здебільшого здійснюється рівними щомісячними платежами, проте допускається формування індивідуального графіка. Вимоги до забезпечення аналогічні іншим кредитам, а додаткові витрати стосуються комісій, нотаріального оформлення та страхування. Завдяки тривалим строкам фінансування та багатовалютності цей продукт особливо актуальний для інвестиційних проєктів у сфері виробництва та аграрного сектору.

Гнучкіший інструмент пропонує кредитна лінія, яка надає можливість оперативного поповнення обігового капіталу та погашення заборгованості у разі надходження вільних коштів. Її особливістю є сплата відсотків лише за фактичний період використання кредиту, що робить продукт економічно вигідним для підприємців із нерегулярними потребами у фінансуванні. Строк кредитної лінії сягає 36 місяців, валюта може бути гривнею, доларом США або євро. Погашення можливе одним платежем наприкінці строку або кількома рівними частинами. Кредитна лінія легко інтегрується з державними програмами підтримки бізнесу, а гнучкі умови роблять її ефективним інструментом управління ліквідністю підприємства.

Для забезпечення постійної платоспроможності клієнтів АТ «ПроКредит Банк» пропонує овердрафт, який дозволяє миттєво отримати доступ до кредитних ресурсів без необхідності щомісячного обов’язкового погашення. Його ліміт визначається у розмірі до 50% від середньомісячних оборотів на поточному рахунку за останній рік, а строк користування може становити до 24 місяців. Овердрафт надається у гривні, доларах США або євро, що створює додаткові можливості для бізнесу, орієнтованого на зовнішні ринки. Забезпеченням можуть бути ті самі активи, що й для інших кредитів. Погашення зазвичай відбувається рівними частинами щомісяця, однак допускається і гнучкий графік. Завдяки

швидкому доступу до коштів та відсутності перегляду ліміту цей продукт особливо цінний для малого бізнесу, який стикається з сезонними коливаннями доходів чи потребує оперативного закриття касових розривів.

Щодо державної підтримки, то АТ «ПроКредит Банк» є активним учасником державної програми «Доступні кредити 5-7-9%». Орієнтація АТ «ПроКредит Банк» на обслуговування підприємницького сектору, зокрема малих і середніх підприємств, зумовлює його вагому роль у реалізації програм пільгового кредитування. Участь у державній програмі дозволяє АТ «ПроКредит Банк» пропонувати бізнесу кредити за зниженими процентними ставками, що істотно розширює коло потенційних позичальників і підвищує інвестиційну активність підприємств.

Загалом, продуктовий ряд АТ «ПроКредит Банк» формує комплексну систему фінансування малого і середнього бізнесу, де кожен кредитний інструмент має свою специфіку та може застосовуватися залежно від потреб підприємства. Участь держави у здешевленні кредитних ресурсів посилює ефективність цих продуктів, забезпечуючи доступність фінансування навіть для тих підприємців, які через високу вартість ресурсів не мали змоги розвивати бізнес.

Аналіз динаміки бізнес-кредитів АТ «ПроКредит Банк» свідчить про неоднорідні тенденції у їх розвитку, що зумовлені як макроекономічними умовами, так і змінами в кредитній політиці банку (табл.2.6).

Таблиця 2.6 – Динаміка бізнес-кредитів АТ «ПроКредит Банк» за 2020-2024 рр.

Рік	Бізнес-кредити, млн грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		млн грн	%	млн грн	%
2020	20094	-	-	-	-
2021	23007	2913	14,50	2913	14,50
2022	22379	-628	-2,73	2285	11,37
2023	20731	-1648	-7,36	637	3,17
2024	22101	1370	6,61	2007	9,99

Джерело: розроблено автором за даними [50]

У 2021 році спостерігалося зростання обсягів бізнес-кредитування на 14,5%, що пояснюється відновленням ділової активності після кризи, спричиненої

пандемією COVID-19. У 2022 році відбувся спад на 2,73%, що пов'язано з початком воєнних дій в Україні, зростанням ризиків неповернення кредитів та обмеженням інвестиційної активності. Продовження негативної тенденції у 2023 році (-7,36%) підтверджує високий рівень невизначеності та зниження попиту на нові кредитні ресурси з боку бізнесу. Разом з тим, у 2024 році зафіксовано позитивний ланцюговий приріст на 6,61%, що є наслідком поступової стабілізації економічної ситуації, державних програм кредитної підтримки та відновлення підприємницької активності. Базисні прирости демонструють, що, попри кризові роки, загалом у порівнянні з 2020 роком обсяги бізнес-кредитів залишаються вищими на 9,99%. Це свідчить про відносну стійкість кредитного портфеля банку та його здатність адаптуватися до зовнішніх викликів.

Аналіз структури кредитного портфеля та активів АТ «ПроКредит Банк» демонструє високий рівень концентрації на бізнес-кредитуванні (рис.2.8).

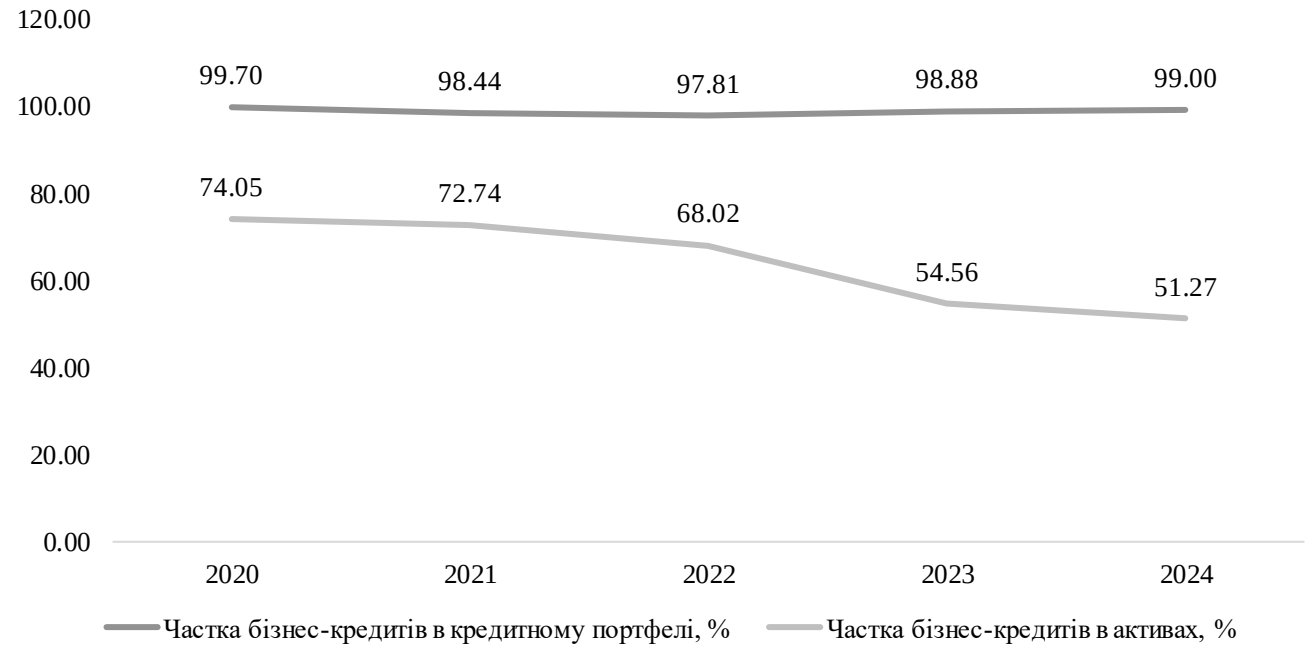

Рисунок 2.8 – Частка бізнес-кредитів в кредитному портфелі та активах АТ «ПроКредит Банк» за 2020-2024 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [50]

Протягом досліджуваного періоду частка бізнес-кредитів у кредитному портфелі коливалася в межах 97,81-99,70%, що свідчить про стратегічну орієнтацію банку на роботу з малим і середнім бізнесом. Незважаючи на коливання

абсолютних обсягів кредитів, їх питома вага в кредитному портфелі залишалася стабільно високою, що забезпечувало АТ «ПроКредит Банк» спеціалізацію та конкурентні переваги. Частка бізнес-кредитів у загальних активах банку знизилася з 74,05% у 2020 році до 51,27% у 2024 році, що можна пояснити зростанням інших статей активів, зокрема інвестиційних вкладень, резервів ліквідності та державних цінних паперів, що було необхідним у період підвищених ризиків. Таке зниження частки бізнес-кредитів в активах також є результатом посилення вимог до управління ризиками та диверсифікації активів АТ «ПроКредит Банк». Попри це, показники зберігають високий рівень, підтверджуючи провідну роль бізнес-кредитів у діяльності АТ «ПроКредит Банк».

Динаміка бізнес-кредитів АТ «ПроКредит Банк» за галузями відображає як загальні економічні тенденції, так і структурні пріоритети банку у фінансуванні малого та середнього бізнесу (табл.2.7).

Таблиця 2.7 – Динаміка бізнес-кредитів АТ «ПроКредит Банк» за галузями за 2020-2024 рр.

Галузь	2020 р., млн грн	2021 р., млн грн	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	2024 р., млн грн	Базисний приріст	
						млн грн	%
Сільське господарство та харчова промисловість	9577	11090	10940	10194	9656	79	0,82
Виробництво	5642	6525	6290	5938	7167	1525	27,03
Торгівля	3452	3869	3569	3159	3540	88	2,55
Послуги	699	759	880	786	839	140	20,03
Транспорт та зв’язок	724	764	700	654	899	175	24,17
Бізнес-кредити всього, млн грн	20094	23007	22379	20731	22101	2007	9,99

Джерело: розроблено автором за даними [50]

Найбільші обсяги стабільно зосереджені у сільському господарстві та харчовій промисловості, де у 2021 році зафіксовано зростання на понад 1500 млн грн, проте надалі відбулося поступове зниження до рівня, близького до початкового 2020 року. Причинами такого скорочення стали воєнні ризики, проблеми з логістикою та експортом агропродукції, а також висока залежність від зовнішніх ринків. Водночас виробництво продемонструвало найбільший базисний приріст на 27,03%, що пояснюється попитом на модернізацію обладнання та

адаптацію бізнесу до нових умов. Торгівля зазнала зниження у 2022-2023 роках через падіння споживчого попиту та перебої з постачанням, однак у 2024 році ситуація стабілізувалася. Сектор послуг та транспортно-комунікаційна сфера, попри відносно невелику частку, продемонстрували значний базисний приріст, що свідчить про розвиток цифрових сервісів та логістичних рішень. Загалом, сукупні бізнес-кредити зросли на 9,99%, що є результатом переорієнтації АТ «ПроКредит Банк» на більш стійкі та перспективні галузі.

Структура бізнес-кредитів АТ «ПроКредит Банк» за галузями підтверджує провідну роль аграрного сектору, проте водночас демонструє зростання значення виробництва та транспорту (рис.2.9).

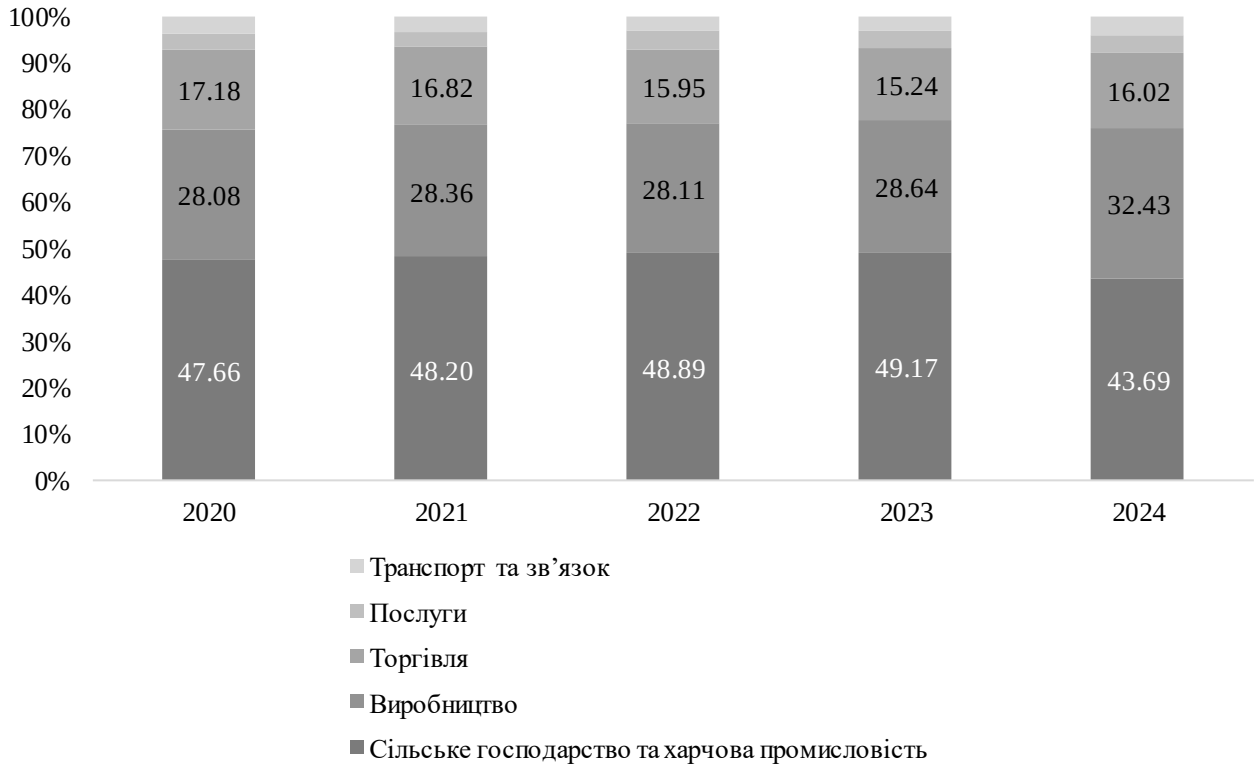

Рисунок 2.9 – Структура бізнес-кредитів АТ «ПроКредит Банк» за галузями за 2020-2024 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [50]

Частка кредитів у сільському господарстві та харчовій промисловості зменшилася з 47,66% до 43,69%, що пояснюється як скороченням обсягів фінансування, так і випереджальним зростанням інших галузей. Найбільш помітним стало збільшення питомої ваги виробництва з 28,08% у 2020 році до

32,43% у 2024 році, що свідчить про стратегічний курс банку на підтримку промислових підприємств, орієнтованих на внутрішній ринок та експорт. Частка торгівлі знизилася з 17,18% до 16,02%, що зумовлено з падінням купівельної спроможності населення та перебудовою логістичних ланцюгів. Послуги та транспортно-комунікаційна сфера зберегли відносно невелику вагу, але їх частка зросла, що вказує на розвиток нових бізнес-моделей та зростання потреб у фінансуванні. Зокрема, транспорт і зв'язок досягли 4,07% у 2024 році, що є наслідком зростання ролі логістики в умовах воєнної економіки. Така трансформація структури свідчить про поступову диверсифікацію кредитного портфеля банку та зменшення залежності від аграрного сектору.

Результати проведеного аналізу свідчать, що АТ «ПроКредит Банк» активно виконує роль ключового фінансового посередника у розвитку малого та середнього бізнесу, пропонуючи широкий спектр кредитних продуктів, адаптованих до потреб підприємців. Державна кредитна підтримка у поєднанні з банківськими інструментами створює можливості для розширення виробництва, впровадження інновацій та підтримки ліквідності бізнесу. Динаміка бізнес-кредитів АТ «ПроКредит Банк» відображає як економічні виклики, так і здатність банку підтримувати стабільне кредитування у стратегічно важливих галузях. Структура кредитного портфеля АТ «ПроКредит Банк» показує поступову диверсифікацію, що знижує ризики та підвищує стійкість банківського фінансування.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ

3.1 Проблеми ефективної реалізації державних кредитних програм в Україні

Ефективна реалізація державних кредитних програм в Україні є важливою складовою підтримки економічної стабільності та розвитку малого і середнього бізнесу. У сучасних умовах воєнного стану ці програми стикаються з низкою системних проблем, що обмежують їх вплив на економіку, а їх дослідження набуває особливої актуальності для вироблення стратегій їх удосконалення.

Проблеми ефективної реалізації державних кредитних програм в Україні наведено в табл.3.1.

Таблиця 3.1 – Проблеми ефективної реалізації державних кредитних програм в Україні

Проблема	Сутність	Вплив
1	2	3
Воєнні ризики реалізації державних програм [51]	Постійні бойові дії, загроза руйнування інфраструктури та перебої з енергопостачанням ускладнюють виконання умов державних кредитних програм і підвищують ризики їх реалізації.	Зменшення участі банків у програмах, звуження географії пільгового кредитування та зниження ефективності державної підтримки.
Руйнування або пошкодження активів підприємств [52, с.280]	Руйнування майна підприємств знижує можливості використання застави навіть за наявності державних гарантій.	Обмеження доступу бізнесу до участі в державних програмах та зростання ризику невиконання кредитних зобов'язань.
Обмеженість бюджетних ресурсів	Недостатність бюджетних коштів для компенсації відсоткових ставок і надання державних гарантій у воєнний період.	Скорочення обсягів пільгового кредитування та зниження стабілізаційного ефекту державної підтримки.
Високе навантаження на механізм державних гарантій [53, с.106]	Значна концентрація ризиків на державі через масове використання гарантій у програмах підтримки.	Зростання фіскальних ризиків і обмеження можливостей подальшого розширення програм.

Продовження табл.3.1

1	2	3
Недостатня адресність відбору учасників програм [54, с.197]	Недосконалі критерії відбору позичальників і проєктів у межах державних програм.	Неефективний розподіл бюджетних ресурсів і зниження економічної віддачі від програм.
Адміністративна складність участі у програмах	Багаторівнева процедура погодження, звітності та контролю використання коштів.	Зменшення зацікавленості бізнесу, особливо мікро- та малих підприємств, у використанні державних кредитних інструментів.
Обмежена інституційна спроможність банків-учасників	Не всі банки готові працювати з державними програмами через додаткові вимоги та ризики.	Зниження конкуренції між банками та нерівномірний доступ бізнесу до пільгових кредитів.
Недостатня поінформованість і фінансова підготовка підприємців [55, с. 378]	Обмежене розуміння умов державних програм і вимог до фінансового планування.	Неповне використання потенціалу державних кредитних програм та низький рівень залучення малого та середнього бізнесу.

Джерело: розроблено автором за даними [56-60]

Першою проблемою реалізації державних кредитних програм в Україні є вплив воєнних ризиків, які суттєво ускладнюють стабільне функціонування механізмів пільгового фінансування бізнесу [51]. Воєнні дії створюють системну невизначеність для всіх учасників державних кредитних програм, що безпосередньо впливає на їхню результативність і передбачуваність. Для банків-учасників програми воєнні ризики означають підвищення кредитного, операційного та репутаційного ризиків, що зумовлює більш стриману участь у програмах пільгового кредитування навіть за наявності державних гарантій і компенсацій. У таких умовах державна кредитна підтримка втрачає частину свого стимулюючого потенціалу, оскільки банки змушені закладати воєнну премію ризику у кредитні рішення або обмежувати кредитування окремих регіонів і галузей. Для бізнесу воєнні ризики проявляються у нестабільності грошових потоків, перебоях у виробничій діяльності та логістиці, що ускладнює виконання кредитних зобов'язань у межах державних програм. Як наслідок, навіть за формальної доступності пільгового кредитування, фактична спроможність підприємств скористатися такими інструментами знижується. Загалом, воєнні

ризики виступають системним обмеженням ефективності державної кредитної підтримки, впливаючи одночасно на поведінку банків, фінансову стійкість позичальників і загальну стабільність реалізації програм.

Другою проблемою виступає втрата або пошкодження активів підприємств, що обмежує їхню здатність відповідати вимогам участі у державних кредитних програмах навіть за наявності гарантій [52, с.280]. Руйнування виробничих потужностей, складської інфраструктури, транспортних засобів та іншого майна підприємств суттєво ускладнює участь бізнесу в державних кредитних програмах, які, попри пільговий характер, залишаються складовою банківського кредитування. Втрата активів негативно впливає на фінансові показники підприємств, їх платоспроможність та кредитну історію, що знижує відповідність формальним і неформальним критеріям відбору позичальників. Навіть за використання механізмів державних гарантій банки продовжують оцінювати економічну життєздатність позичальника, яка без наявної матеріальної бази суттєво погіршується. У межах державних кредитних програм це призводить до звуження кола потенційних учасників, оскільки найбільш постраждалі підприємства часто не здатні підтвердити спроможність ефективно використати кредитні ресурси. Разом з тим, пошкодження активів унеможливлює реалізацію інвестиційної складової програм, оскільки кредити використовуються переважно для підтримки поточної діяльності, а не розвитку. Загалом, втрата або пошкодження активів трансформує державну кредитну підтримку з інструменту розвитку у засіб тимчасової стабілізації, знижуючи її довгостроковий економічний ефект.

Третьою проблемою є обмеженість бюджетних ресурсів, яка стримує масштаби фінансування та знижує потенціал державних програм кредитної підтримки. Державні кредитні програми безпосередньо залежать від можливостей бюджету фінансувати компенсацію процентних ставок, надання гарантій та покриття пов’язаних із ними ризиків. В умовах воєнного стану пріоритет бюджетних видатків зміщується у бік оборони та соціального забезпечення, що об’єктивно обмежує фінансові ресурси, доступні для підтримки бізнесу. Це знижує

масштаби державної кредитної підтримки та обмежує її охоплення, навіть за наявності значного попиту з боку підприємств. Обмеженість бюджетних коштів також впливає на стабільність і передбачуваність програм, оскільки зміна умов фінансування або перегляд обсягів підтримки створює додаткову невизначеність для банків і позичальників. У результаті державна кредитна підтримка не завжди здатна виконувати повною мірою свої функції. Загалом, бюджетні обмеження формують структурну межу ефективності державних кредитних програм, знижуючи їхню здатність компенсувати недоліки ринкового кредитування та забезпечувати довгострокову підтримку підприємницького сектору.

Четвертою проблемою є підвищене навантаження на механізм державних гарантій, що створює додаткові фіскальні ризики для держави [53, с.106]. Механізм державних гарантій є одним із ключових елементів реалізації програм державної кредитної підтримки, оскільки саме він дозволяє зменшити кредитні ризики банків та розширити доступ бізнесу до пільгового фінансування. Разом з тим, у воєнних кризових умовах спостерігається суттєве зростання обсягів гарантійного покриття, що призводить до концентрації ризиків на державному бюджеті. Фактично держава бере на себе значну частину потенційних збитків у разі неповернення кредитів, що посилює фіскальне навантаження та формує відкладені бюджетні зобов'язання. У межах державних кредитних програм це знижує їхню фінансову стійкість, оскільки зростання гарантій супроводжується підвищенням імовірності їх реалізації в умовах нестабільної економічної кон'юнктури. Для банків надмірна опора на державні гарантії може знижувати стимули до ретельної оцінки кредитоспроможності позичальників, що опосередковано впливає на якість портфеля пільгових кредитів. Загалом, підвищене навантаження на механізм державних гарантій трансформується з інструменту розширення доступу до фінансування у джерело системних фіскальних ризиків, які безпосередньо впливають на довгострокову ефективність і стабільність державної кредитної підтримки бізнесу.

П'ятою проблемою залишається недостатня адресність відбору учасників державних кредитних програм, що знижує ефективність використання бюджетних

коштів [54, с.197]. Адресність є ключовою умовою результативності державної кредитної підтримки, оскільки обмежені бюджетні ресурси мають спрямовуватися на економічно обґрунтовані та суспільно значущі напрями діяльності. Проте на практиці критерії відбору учасників державних кредитних програм не завжди дозволяють чітко диференціювати підприємства за рівнем потреби в підтримці та потенціалом економічного ефекту. У результаті частина кредитних ресурсів може спрямовуватися на проєкти з низькою віддачею або на підприємства, які здатні фінансувати свою діяльність і без державної участі. Це знижує мультиплікативний ефект програм і обмежує їхній вплив на розвиток малого й середнього бізнесу. Недостатня адресність також ускладнює досягнення стратегічних цілей державної кредитної підтримки, таких як стимулювання інновацій, відновлення постраждалих регіонів або підтримка зайнятості. У контексті воєнної економіки така проблема набуває особливої гостроти, оскільки неправильний розподіл ресурсів зменшує здатність програм виконувати стабілізаційну та відновлювальну функції. Загалом, недостатня адресність відбору учасників знижує загальну ефективність державних кредитних програм і послаблює їхній вплив на економічну динаміку.

Шостою проблемою є складність адміністративних процедур участі у програмах, яка обмежує доступ до пільгового кредитування для мікро- та малих підприємств. Реалізація державних кредитних програм супроводжується значною кількістю адміністративних вимог, пов’язаних із підтвердженням відповідності умовам участі, підготовкою фінансової документації та проходженням процедур погодження. Для мікро- та малих підприємств, які мають обмежені управлінські й кадрові ресурси, такі вимоги стають суттєвим бар’єром доступу до пільгового кредитування. Складність процедур подовжує строки отримання фінансування, що знижує оперативність державної кредитної підтримки, особливо в умовах кризових ситуацій. У межах державних програм це призводить до того, що найбільш вразливі категорії бізнесу не завжди здатні скористатися передбаченими інструментами підтримки. Крім того, адміністративне навантаження підвищує транзакційні витрати як для підприємств, так і для банків-учасників програм, що

зменшує загальну привабливість пільгового кредитування. У результаті державна кредитна підтримка втрачає частину свого потенціалу як інструмент швидкого реагування на економічні виклики, а її вплив на розвиток малого та середнього бізнесу стає менш вираженим.

Сьомою проблемою виступає обмежена інституційна спроможність банків-учасників, що звужує можливості реалізації державних програм у повному обсязі. Ефективність державних кредитних програм значною мірою залежить від інституційної спроможності банків, які безпосередньо відповідають за їх практичну реалізацію. Обмежені кадрові, технологічні та організаційні ресурси окремих банків-учасників ускладнюють повноцінне впровадження програм пільгового кредитування, особливо в умовах воєнного стану та підвищеного навантаження на фінансову систему. Недостатня автоматизація процесів, обмежений досвід роботи з державними гарантіями та підвищені вимоги до звітності знижують оперативність ухвалення кредитних рішень у межах програм підтримки. У результаті банки часто зосереджуються на обмеженому колі стандартних проєктів або клієнтів, уникаючи складніших випадків, які формально підпадають під умови державної кредитної підтримки. Це призводить до нерівномірного доступу бізнесу до пільгового фінансування та зменшує загальне охоплення програм. Крім того, обмежена інституційна спроможність банків знижує здатність державних кредитних програм адаптуватися до змін економічного середовища, що негативно впливає на їхню гнучкість та ефективність у досягненні поставлених цілей.

Восьмою проблемою є низький рівень поінформованості та фінансової підготовки частини підприємців, що стримує практичне використання інструментів державної кредитної підтримки [55, с. 378]. Незважаючи на наявність державних кредитних програм, значна частина підприємців не повною мірою усвідомлює їхні умови, можливості та вимоги, що істотно обмежує фактичне використання пільгових фінансових інструментів. Недостатній рівень фінансової грамотності ускладнює підготовку бізнес-планів, фінансової звітності та прогнозів грошових потоків, які є обов’язковими елементами участі у державних програмах

кредитної підтримки. У межах таких програм це призводить до ситуації, коли потенційні позичальники формально відповідають критеріям, але не здатні підтвердити свою фінансову спроможність у прийнятному для банків форматі. Як наслідок, державна кредитна підтримка використовується нерівномірно, а її позитивний економічний ефект концентрується серед обмеженого кола більш підготовлених підприємств. У кризових умовах воєнної економіки ця проблема набуває особливої актуальності, оскільки саме мікро- та малі підприємства, які найбільше потребують підтримки, часто виявляються найменш підготовленими до участі у складних фінансових програмах.

Таким чином, реалізація державних кредитних програм в Україні відбувається в умовах значних воєнних, фінансових та інституційних обмежень. Поєднання бюджетної обмеженості, високих ризиків і адміністративної складності знижує доступність пільгового кредитування для малого й середнього бізнесу. Разом з тим недостатня адресність програм і обмежена спроможність банків-учасників стримують досягнення максимального економічного ефекту від державної підтримки. Низький рівень фінансової обізнаності підприємців додатково обмежує використання потенціалу наявних інструментів. У сукупності це свідчить про необхідність подальшого вдосконалення механізмів реалізації державних кредитних програм з метою підвищення їх результативності та стійкості.

3.2 Пропозиції щодо вдосконалення механізмів державного кредитування

Державне кредитування є важливим інструментом стимулювання економічного розвитку, підтримки підприємництва та забезпечення фінансової стабільності в країні. В умовах війни та геополітичної невизначеності ефективність цих механізмів значною мірою залежить від їхньої адаптивності до зовнішніх

викликів. Україна стикається з необхідністю не лише підтримувати існуючі програми, а й удосконалювати їх з урахуванням нових ризиків, таких як руйнування активів, енергетичні атаки, дефіцит бюджету та корупційні впливи.

Пропозиції щодо вдосконалення механізмів державного кредитування

Таблиця 3.2 – Пропозиції щодо вдосконалення механізмів державного кредитування в Україні

Пропозиція	Вплив
Створення резервних цифрових платформ для безперервного обслуговування клієнтів та впровадження систем енергетичної автономії банківських відділень.	Підвищення стійкості фінансової системи та забезпечення безперервності кредитних послуг.
Вдосконалення системи державних гарантій страхування воєнних ризиків для бізнесу та стимулювання програм відновлення інфраструктури.	Зменшення інвестиційних ризиків і підвищення кредитоспроможності підприємств.
Розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.	Збільшення обсягів фінансування та стабілізація державної підтримки бізнесу.
Впровадження автоматизованих систем скорингу та цифрових інструментів перевірки кредитоспроможності.	Підвищення прозорості й об’єктивності процесу відбору позичальників..
Запровадження електронного контролю за рухом коштів і публічних реєстрів кредитних операцій.	Підвищення прозорості фінансових процесів і зменшення корупційних зловживань.
Проведення системних освітніх програм з фінансової обізнаності для підприємців.	Розширення участі бізнесу у кредитних програмах і підвищення ефективності використання коштів.

Джерело: розроблено автором за даними [51-55]

Першою пропозицією є створення резервних цифрових платформ для безперервного обслуговування клієнтів та впровадження систем енергетичної автономії банківських відділень. Забезпечення операційної безперервності банківської системи в умовах енергетичних атак і воєнних ризиків є стратегічним завданням державної фінансової політики. Створення резервних цифрових платформ дозволяє гарантувати стабільність функціонування банківських послуг навіть у разі збоїв електропостачання чи руйнування основної інфраструктури. Такі платформи виступають технологічним резервом, який забезпечує доступ до онлайн-банкінгу, платіжних систем, кредитних сервісів і моніторингових баз даних, зменшуючи залежність від фізичних офісів і традиційних каналів зв’язку. Впровадження систем енергетичної автономії у банківських відділеннях, зокрема

через використання генераторів, акумуляторних станцій та відновлюваних джерел енергії, дає змогу підтримувати безперервну роботу навіть під час тривалих відключень електроенергії. Цей підхід сприяє підвищенню довіри до банківських установ, адже забезпечує стабільність розрахунків і доступ клієнтів до своїх коштів у будь-яких умовах. Крім того, цифрова стійкість банків формує основу для розвитку дистанційних форм обслуговування, розширює можливості для реалізації державних кредитних програм у віддалених регіонах і сприяє збереженню єдиного фінансового простору країни. Загалом, цифрова резервна інфраструктура та енергетична автономність банків стають невід'ємними елементами системної стратегії забезпечення фінансової безпеки держави.

Другою пропозицією є вдосконалення державних гарантій страхування воєнних ризиків для бізнесу та стимулювання програм відновлення інфраструктури. У контексті воєнного стану однією з ключових умов відновлення економічної активності є формування дієвого механізму державних гарантій страхування воєнних ризиків. Підприємства, які працюють у зонах підвищеної небезпеки, стикаються з невизначеністю щодо збереження активів, що обмежує їхню здатність брати участь у кредитних програмах. Державні гарантії страхування збитків, завданих ракетними чи дроновими атаками, можуть стати ефективним інструментом мінімізації ризиків для бізнесу, стимулюючи інвестиційну активність і залучення кредитів. Разом з тим, інтеграція таких гарантій із програмами відновлення зруйнованої інфраструктури забезпечує комплексний підхід, спрямований на відбудову економічного потенціалу регіонів. Запровадження цього механізму дозволить банкам і фінансовим інституціям знизити рівень кредитних ризиків, що позитивно позначиться на доступності фінансування для підприємців. Крім того, державне страхування воєнних ризиків створює передумови для активізації міжнародного партнерства, адже підвищує довіру іноземних інвесторів до українського ринку. Загалом, поєднання страхових гарантій і відновлювальних програм сприяє зміцненню фінансової системи, підтримці економічної стійкості та відновленню підприємницької активності в умовах тривалої воєнної невизначеності.

Третьою пропозицією є розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та їх залучення до програм кредитування. Розширення партнерства з міжнародними фінансовими організаціями є одним із ключових напрямів підвищення ефективності державного кредитування в Україні, особливо в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. Співпраця з такими інституціями, як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку чи Міжнародний валютний фонд, забезпечує доступ до додаткових фінансових ресурсів, сучасних управлінських практик і механізмів контролю. Важливою складовою такого партнерства є підвищення прозорості та підзвітності фінансових операцій, що зміцнює довіру міжнародних донорів і зменшує ризики неефективного використання коштів. Крім того, міжнародне співробітництво дозволяє інтегрувати українську банківську систему у глобальні фінансові ринки, відкриваючи нові можливості для довгострокового інвестування. Синергія державного, міжнародного та приватного фінансування формує стійку основу для розвитку національної економіки, забезпечуючи її стабільність і конкурентоспроможність у післявоєнний період.

Четвертою пропозицією є впровадження автоматизованих систем скорингу та цифрових інструментів перевірки кредитоспроможності. Цифровізація процесів оцінки кредитоспроможності позичальників є необхідною умовою підвищення ефективності та швидкодії державних кредитних програм. Впровадження автоматизованих систем скорингу дозволяє об’єктивно визначати кредитні ризики на основі великого обсягу даних, мінімізуючи людський фактор і суб’єктивні помилки при ухваленні рішень. Такі системи використовують алгоритми машинного навчання та аналітичні моделі, які враховують не лише фінансові показники підприємства, але й динаміку його діяльності, ринкове становище та історію взаємодії з банками. Використання цифрових інструментів перевірки платоспроможності значно скорочує час розгляду заявок і зменшує витрати банків на попередній аналіз клієнтів. Крім того, автоматизація процесів сприяє підвищенню прозорості кредитування, оскільки усуває можливості для корупційного впливу або вибіркового підходу до позичальників. Для державних

кредитних програм така технологічна модернізація означає підвищення ефективності розподілу ресурсів і зменшення частки ризикових кредитів. Вона також створює передумови для інтеграції банківської системи України у глобальний фінансовий простір, де цифрові стандарти управління ризиками вже є загальноприйнятими.

П’ятою пропозицією є запровадження електронного контролю за рухом коштів і публічних реєстрів кредитних операцій. Підвищення прозорості фінансових процесів є одним із ключових напрямів зміцнення довіри до державного кредитування, а електронний контроль за рухом коштів виступає дієвим інструментом досягнення цієї мети. Запровадження цифрових систем відстеження використання кредитних ресурсів дозволяє забезпечити повний моніторинг етапів від моменту виділення коштів до їх кінцевого використання. Такий підхід сприяє мінімізації ризиків нецільового витрачання фінансових ресурсів, запобігає зловживанням і формує прозору модель взаємодії між банками, державними структурами та позичальниками. Створення публічних реєстрів кредитних операцій дозволяє громадськості та контролюючим органам відслідковувати інформацію про обсяги, напрями й результати державного фінансування, що підвищує підзвітність усіх учасників процесу. Відкритість даних зменшує можливість маніпуляцій, посилює антикорупційний захист і стимулює формування етичної фінансової поведінки. Крім того, електронні системи обліку кредитів забезпечують швидкий обмін інформацією між банками та державними органами, що сприяє оперативності контролю й підвищенню якості управлінських рішень. У довгостроковій перспективі такі механізми створюють основу для побудови ефективної системи фінансового моніторингу, яка поєднує принципи прозорості, підзвітності та цифрової безпеки. Впровадження електронного контролю й публічних реєстрів не лише зміцнює інституційну довіру до державних кредитних програм, а й підвищує їхню ефективність як інструменту соціально-економічного розвитку.

Шостою пропозицією є проведення системних освітніх програм з фінансової обізнаності для підприємців. Фінансова обізнаність підприємців є

необхідною умовою ефективного функціонування системи державного кредитування, адже рівень знань і навичок безпосередньо впливає на здатність бізнесу раціонально використовувати отримані ресурси. Проведення системних освітніх програм з підвищення фінансової грамотності дозволяє сформувати у підприємців розуміння ключових принципів кредитування, управління ризиками, фінансового планування та інвестиційної відповідальності. Такі програми мають сприяти не лише підвищенню рівня підготовки потенційних позичальників, але й розвитку культури фінансової дисципліни, що знижує ймовірність виникнення проблемних кредитів. Освітня діяльність у цьому напрямі створює можливість для більш ефективного залучення суб'єктів малого та середнього бізнесу до державних фінансових інструментів, адже усуває бар'єри, пов'язані з нерозумінням процедур і вимог банківських установ. Крім того, систематичне навчання сприяє підвищенню рівня довіри до державних програм підтримки, оскільки підприємці краще усвідомлюють їхні переваги та ризики. У поєднанні з цифровими ресурсами такі програми можуть бути реалізовані у форматі онлайн-курсів, консультаційних центрів або партнерських ініціатив з банківським сектором. Розвиток фінансової грамотності має мультиплікативний ефект – підвищуючи компетентність бізнесу, держава зміцнює фінансову стабільність і стимулює економічну активність. У цьому контексті фінансова освіта стає стратегічним елементом сталого розвитку кредитної системи та важливим чинником зміцнення національної економіки.

Таким чином, удосконалення механізмів державного кредитування є ключовою передумовою стабілізації економіки України в умовах тривалих кризових викликів. Запровадження інноваційних цифрових рішень, посилення антикорупційного контролю та спрощення процедур сприятимуть зростанню ефективності використання бюджетних коштів. Залучення міжнародних партнерів дозволить розширити фінансову базу для підтримки бізнесу, зменшуючи тиск на державний бюджет. Особливе значення має розвиток фінансової грамотності підприємців, що забезпечить більш відповідальне ставлення до кредитних ресурсів. Комплексне реформування державного кредитування створить умови для відновлення підприємницької активності та сталого економічного зростання.

3.3 Перспективи розвитку державної підтримки підприємництва в умовах сталого розвитку

Розвиток системи державної підтримки підприємництва в умовах сталого розвитку передбачає глибоку трансформацію підходів до формування економічної політики, спрямованої на поєднання соціальних, економічних та екологічних пріоритетів. В умовах післявоєнного відновлення Україна стоїть перед завданням не просто відновити втрачений економічний потенціал, а сформувати нову модель підприємницької екосистеми, здатну забезпечити інклюзивне зростання, енергоефективність, цифрову модернізацію та соціальну відповідальність бізнесу. Сучасні виклики – геополітична нестабільність, кліматичні ризики, структурна деформація ринків і технологічні зрушення – вимагають від держави стратегічно нових рішень, що поєднують інструменти фінансової підтримки, інституційного розвитку та стимулювання інновацій. Перспективи розвитку державної підтримки підприємництва повинні розглядатися в контексті довгострокових цілей сталого розвитку, закріплених у міжнародних документах, зокрема у Цілях сталого розвитку, які визначають орієнтири для формування економіки майбутнього.

Одним із ключових напрямів державної політики має стати формування сприятливого бізнес-середовища, яке забезпечуватиме доступ підприємців до фінансових, інформаційних та консультаційних ресурсів. Підприємництво, зокрема малий і середній бізнес, є рушієм економічного зростання, створення робочих місць та регіонального розвитку. Разом з тим, саме ці суб’єкти найбільше потребують державної підтримки в умовах невизначеності та структурних змін. Перспективним напрямом є створення єдиного цифрового порталу державних послуг для бізнесу, який забезпечуватиме автоматизоване подання заявок на участь у програмах фінансування, отримання консультацій і доступ до навчальних ресурсів. Такі інструменти сприятимуть спрощенню комунікації між бізнесом та державою, зменшенню бюрократичного навантаження та підвищенню рівня прозорості процесів прийняття рішень.

Важливою складовою розвитку державної підтримки підприємництва є переорієнтація фінансових механізмів на довгострокові інвестиції, які стимулюватимуть сталий економічний розвиток. Мова йде про формування системи «зеленого фінансування», спрямованої на підтримку проєктів, що відповідають принципам енергоефективності, екологічної безпеки та раціонального використання ресурсів. У цьому контексті держава виступає гарантом екологічно орієнтованих кредитних програм, надаючи підприємствам пільги для впровадження «чистих» технологій, модернізації виробничих процесів і зниження вуглецевого сліду. Така політика не лише забезпечить виконання міжнародних зобов'язань України у сфері кліматичної політики, а й сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українського бізнесу на європейському ринку.

Окреме значення для перспектив розвитку державної підтримки підприємництва має формування ефективної взаємодії між державою, приватним сектором і громадянським суспільством. У сучасних умовах публічно-приватне партнерство є одним із ключових механізмів реалізації масштабних економічних проєктів, що потребують поєднання бюджетних ресурсів, управлінського потенціалу держави та інвестиційних можливостей бізнесу. Воно створює підґрунтя для модернізації інфраструктури, відновлення промислових потужностей і розвитку інноваційних кластерів.

Ефективність такого співробітництва визначається дотриманням принципів взаємної вигоди, прозорості та спільної відповідальності сторін за досягнення соціально-економічних результатів. Важливу роль у цьому процесі відіграє децентралізація управління програмами державної підтримки, яка передбачає розширення повноважень регіональних органів влади у розподілі ресурсів і визначенні пріоритетів економічного розвитку. Це дозволяє більш повно враховувати специфіку місцевих ринків, підвищити гнучкість управлінських рішень і забезпечити ефективнішу реалізацію державної економічної політики на регіональному рівні.В умовах глобальної цифровізації важливим напрямом перспективного розвитку стає інтеграція цифрових технологій у механізми

державної підтримки підприємництва. Використання штучного інтелекту, аналітики великих даних та блокчейн-технологій може забезпечити об'єктивну оцінку ефективності державних програм, моніторинг результатів використання коштів та прогнозування економічних ризиків. Цифрові інструменти дозволяють автоматизувати процедури відбору учасників кредитних програм, підвищуючи рівень справедливості та зменшуючи ризики корупційного впливу. Крім того, розвиток цифрових платформ сприяє інтеграції малого бізнесу у глобальні ланцюги постачання, відкриваючи нові можливості для експорту та інновацій.

Однією з перспектив розвитку державної підтримки є активізація освітніх і консультаційних програм, спрямованих на підвищення фінансової та управлінської грамотності підприємців. Держава має заохочувати створення мережі бізнес-інкубаторів, центрів підтримки стартапів та акселераторів, які допомагатимуть підприємцям формувати інноваційні бізнес-моделі, залучати інвестиції та виходити на міжнародні ринки. Особлива увага має приділятися підтримці молодіжного та жіночого підприємництва, адже інклюзивність є однією з ключових засад сталого розвитку. Формування освітньої екосистеми підприємництва сприятиме не лише зростанню кількості успішних бізнесів, але й розвитку соціально відповідального підприємництва, яке створює суспільно значимі продукти та послуги.

Перспективним напрямом удосконалення державної політики у сфері підтримки підприємництва є послідовне зміцнення інституційної спроможності органів влади, залучених до реалізації програм державної кредитної підтримки. Доцільним є запровадження єдиної системи управління такими програмами, яка базуватиметься на чіткому розподілі функцій і відповідальності між центральними органами виконавчої влади, регіональними структурами та уповноваженими фінансовими інститутами. Така система має забезпечувати узгодженість рішень на всіх етапах реалізації програм – від їх проєктування та фінансування до контролю за використанням коштів і оцінки досягнутих результатів. Особливу увагу доцільно приділити інституційному закріпленню процедур моніторингу та оцінювання ефективності державної кредитної підтримки, що дозволить системно

відстежувати вплив програм на розвиток підприємництва та своєчасно коригувати їх параметри. Запропонований підхід сприятиме мінімізації дублювання повноважень між різними органами влади, зниженню адміністративних витрат і підвищенню прозорості управлінських процесів. Важливою складовою такої інституційної моделі має стати налагодження постійного механізму зворотного зв'язку з бізнесом, зокрема через регулярні консультації, цифрові платформи та інструменти збору аналітичної інформації. Це створить можливості для оперативного врахування потреб підприємців і змін економічного середовища при коригуванні умов державних кредитних програм. У результаті посилення інституційної спроможності органів державної влади дозволить підвищити результативність державної кредитної підтримки, забезпечити більш адресне використання бюджетних ресурсів і сформувати стійку основу для довгострокового розвитку підприємницького сектору.

У довгостроковій перспективі розвиток державної підтримки підприємництва доцільно орієнтувати на формування самодостатньої та саморегулівної системи, у межах якої роль держави поступово трансформується від прямого фінансування до створення інституційних передумов для сталого розвитку бізнесу. Досягнення цієї мети передбачає реалізацію комплексу узгоджених заходів, спрямованих на підвищення якості економічного середовища. Ключовим елементом такої трансформації має стати забезпечення податкової стабільності та передбачуваності фіскальної політики, що дозволить підприємствам планувати інвестиційну діяльність у довгостроковому горизонті. Не менш важливим є подальше спрощення регуляторних процедур і зменшення адміністративного тиску на бізнес, зокрема шляхом цифровізації державних сервісів і скорочення надмірних дозвільних вимог. Вагомою умовою формування саморегулівної системи підтримки підприємництва є посилення захисту прав власності та забезпечення ефективного правозастосування, що створює базу для зростання інвестиційної активності та зниження нефінансових ризиків. Паралельно держава має зосередитися на розвитку фінансових ринків, розширенні спектра фінансових інструментів і підвищенні рівня довіри до державних та фінансових інститутів. Це

дозволить поступово зменшувати залежність бізнесу від прямої бюджетної підтримки та стимулювати залучення приватного капіталу. Запропонований підхід передбачає інтеграцію традиційних інструментів державної підтримки з інноваційними механізмами фінансування, зокрема венчурними фондами, краудфандинговими платформами тощо. Формування багаторівневої системи фінансового забезпечення підприємництва створить умови для диверсифікації джерел фінансування та підвищення стійкості бізнесу до економічних шоків. У підсумку така модель дозволить державі виконувати стратегічну координаційну функцію, забезпечуючи сталий розвиток підприємницького сектору та національної економіки в цілому.

Отже, перспективи розвитку державної підтримки підприємництва в Україні в умовах сталого розвитку полягають у переході від фрагментарних заходів до комплексної стратегії, заснованої на принципах інклюзивності, прозорості, цифровізації та екологічної відповідальності. Така модель дозволить державі не лише стимулювати економічне зростання, але й формувати соціально орієнтовану, екологічно безпечну та інноваційно активну економіку. Успішна реалізація цих перспектив потребує синергії між урядом, бізнесом, громадянським суспільством і міжнародними партнерами, адже лише спільними зусиллями можна забезпечити довготривалу економічну стабільність та сталий розвиток України.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження сутності та ролі державної кредитної підтримки бізнесу дало змогу встановити, що вона виступає необхідним інструментом у забезпеченні доступності фінансових ресурсів для підприємств, особливо малого та середнього бізнесу. На основі проведеного аналізу сформульовано визначення державної кредитної підтримки бізнесу як цілеспрямованої діяльності держави, спрямованої на забезпечення суб'єктів господарювання доступом до фінансових ресурсів на пільгових умовах шляхом кредитування або компенсації вартості кредитних зобов'язань з метою стимулювання їх розвитку, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкого економічного зростання. В умовах обмежених можливостей банківського кредитування держава бере на себе частину ризиків, створюючи сприятливі умови для інвестицій та розвитку підприємництва. Важливим є те, що кредитна підтримка поєднує юридичні механізми регулювання з економічними інструментами стимулювання, забезпечуючи цілісний підхід до фінансового забезпечення бізнесу. Вона сприяє подоланню фінансових бар'єрів, розширює можливості модернізації виробництва та підвищення його ефективності.

2. Держава відіграє ключову роль у створенні сприятливих умов для кредитування бізнесу, використовуючи різні форми та механізми підтримки. Одним із головних інструментів є державний кредит, що дозволяє фінансувати підприємства напряму за рахунок бюджетних коштів. Такий підхід особливо важливий для галузей, які потребують модернізації або реалізації інноваційних проєктів. Ефективним механізмом виступає також часткове відшкодування відсотків за кредитами, яке зменшує фінансове навантаження на підприємців. Завдяки цьому бізнес отримує доступ до дешевших позик і може активніше інвестувати у власний розвиток. Важливим інструментом є і державні гарантії, що підвищують довіру банків до позичальників та знижують ризики кредитування. У сукупності ці форми створюють систему стимулювання підприємницької

активності та підвищення інвестиційної привабливості економіки. Ефективність таких заходів залежить від прозорості процедур, належного контролю та раціонального використання державних ресурсів.

3. Малий і середній бізнес у більшості країн світу становить основу економіки, однак його розвиток часто стримується обмеженим доступом до кредитних ресурсів. Для подолання цієї проблеми держави застосовують різноманітні форми підтримки, серед яких провідне місце займають програми кредитних гарантій. Вони дозволяють банкам знижувати ризики та відкривати кредитні лінії підприємствам, які не мають достатнього забезпечення. Не менш важливими залишаються відсоткові субсидії та податкові пільги, що роблять кредити більш доступними, хоча водночас потребують значних бюджетних витрат. Державні банки розвитку та спеціалізовані фонди виконують роль посередників між урядом і приватним сектором, спрямовуючи ресурси на підтримку стратегічно важливих сфер. У розвинених країнах переважають комплексні системи підтримки з акцентом на гарантії, тоді як країни, що розвиваються, роблять більший наголос на субсидіях та спрощених програмах. Досвід Німеччини, Японії та Південної Кореї підтверджує ефективність поєднання гарантій і пільгових кредитів, а приклади Індії та Чилі засвідчують важливість масштабних фондів у подоланні кредитного дефіциту. Загалом оптимальним вважається змішаний підхід, який враховує національні особливості та поєднує кілька форм стимулювання для досягнення максимального ефекту.

4. Дослідження розвитку державних програм кредитної підтримки бізнесу в Україні свідчить про їхню постійну трансформацію у відповідь на внутрішні та зовнішні виклики. У 2010-2012 роках основний акцент робився на законодавчих і організаційних заходах у межах Національної програми розвитку малих та середніх підприємств, що створювало фундамент для подальших реформ. Після 2014 року внаслідок економічної кризи та потреби стабілізації відбулося активне залучення міжнародних фінансових партнерів, зокрема ЄБРР, IFC та KfW. Запуск у 2020 році програми «Доступні кредити 5-7-9%» став новим етапом, що дозволив тисячам підприємств отримати доступ до дешевих кредитів. Подальша еволюція програми

відображала кризові обставини: спрощення процедур під час пандемії, зниження ставок у воєнних умовах, подовження термінів кредитів і орієнтація на відновлення виробництва. У 2021-2024 роках були впроваджені портфельні гарантії та залучено міжнародні фінансові інституції до покриття ризиків, що зміцнило довіру банківського сектору. Аналіз показує, що саме державні програми забезпечили стабільний приріст кредитування малих та середніх підприємств на фоні загального падіння бізнес-кредитів у країні. Їхня ефективність підтверджується низькою часткою проблемних кредитів у межах «5-7-9%» у порівнянні з загальним банківським портфелем. Загалом, еволюція цих програм демонструє поступове становлення сучасної системи фінансової підтримки, що базується на партнерстві держави, банків і міжнародних організацій, а також відповідає стратегічним завданням відновлення та розвитку економіки України..

5. Результати аналізу показують, що державні програми підтримки підприємництва стали визначальним чинником розвитку бізнесу в Україні. Хоча загальний обсяг бізнес-кредитів у цей період демонстрував нестабільну динаміку, пільгові механізми стимулювали підприємницьку активність і компенсували ризики. Програма «5-7-9%» особливо вплинула на малий і середній бізнес, сприяючи оновленню основних фондів та збереженню робочих місць. Аналіз кореляцій засвідчив, що традиційне банківське кредитування мало мінімальний зв’язок із фінансовими результатами підприємств, що пояснюється високою часткою проблемних кредитів і низькою довірою банків до позичальників без державних гарантій. Рентабельність підприємств підтвердила ефективність підтримки, оскільки після кризових падінь вона відновлювалася завдяки цільовим інструментам фінансування. Значне зростання чистого фінансового результату в 2021 та після 2023 року також стало можливим саме завдяки інституційним програмам допомоги. У довгостроковій перспективі такі програми формують основу для відновлення виробництва та забезпечують фінансову стійкість підприємств.

6. Аналіз банківських продуктів АТ «ПроКредит Банк» свідчить про гнучкість та орієнтованість на потреби малого й середнього бізнесу, який потребує

різних форм фінансування – від короткострокових овердрафтів до інвестиційних кредитів і програм «зеленого фінансування». Державна кредитна підтримка у поєднанні з такими банківськими інструментами дозволяє компенсувати ризики, пов'язані з воєнними та економічними викликами, і стимулювати інвестиційну активність підприємців. Динаміка бізнес-кредитування АТ «ПроКредит Банк» показує тимчасові спади, однак у довгостроковій перспективі спостерігається позитивна тенденція, що свідчить про адаптаційні можливості банку. Зростання обсягів фінансування виробництва та транспорту свідчить про пріоритетність розвитку галузей, здатних забезпечити економічну стабільність і відновлення. Разом з тим, скорочення частки аграрного сектору пояснюється не зниженням його значення, а зміною стратегічних акцентів у кредитуванні. Структурні зрушення в портфелі кредитів АТ «ПроКредит Банк» відображають поступове зменшення залежності від одного сектору та підвищення диверсифікації. Важливим чинником є також орієнтація на фінансування енергоефективних і екологічних проєктів, що відповідає сучасним європейським тенденціям. Загалом, АТ «ПроКредит Банк» демонструє приклад того, як поєднання державних інструментів і комерційного фінансування сприяє зміцненню сектора малих та середніх підприємств.

7. Аналіз проблем ефективної реалізації державних кредитних програм в Україні свідчить про системний характер перешкод, що охоплюють економічні, інституційні та безпекові аспекти. Воєнні дії створюють постійні ризики для активів підприємств і функціонування банківської системи, що підриває кредитну активність. Обмежені фінансові ресурси держави не дозволяють забезпечити належний рівень підтримки бізнесу, а високий рівень проблемних кредитів погіршує платоспроможність банків. Недосконалі процедури відбору позичальників, бюрократія й корупція знижують ефективність використання бюджетних коштів і довіру до державних інституцій. Низька фінансова грамотність підприємців поглиблює проблему нерівного доступу до кредитних ресурсів. Подолання цих викликів вимагає узгоджених дій уряду, банків і міжнародних партнерів з акцентом на прозорість, цифровізацію процесів і розвиток фінансової культури.

8. Аналіз пропозицій щодо вдосконалення механізмів державного кредитування свідчить, що підвищення ефективності цієї системи потребує структурних змін як на інституційному, так і на технологічному рівнях. Впровадження цифрових платформ, автоматизованих систем оцінки ризиків і спрощення процедур дозволить підвищити швидкість і прозорість фінансових операцій. Формування механізмів страхування воєнних ризиків і розширення міжнародного фінансування посилить довіру інвесторів та банків до державних програм. Мінімізація корупційних ризиків через електронний контроль забезпечить справедливий доступ підприємств до кредитних ресурсів. Освітні програми з підвищення фінансової грамотності створять основу для більш ефективного використання отриманих коштів та зниження рівня проблемних кредитів. Комплексне впровадження запропонованих змін сприятиме зміцненню фінансової стійкості держави й активізації підприємницької діяльності.

9. Перспективи розвитку державної підтримки підприємництва в умовах сталого розвитку визначаються необхідністю переходу до нової моделі економічного зростання, орієнтованої на інноваційність, екологічність та соціальну відповідальність бізнесу. Важливим завданням держави є створення сприятливого інституційного середовища, що поєднує фінансову, освітню та інформаційну підтримку підприємців. Розвиток цифрових технологій, «зеленого» фінансування та партнерства з міжнародними організаціями відкриває нові можливості для формування конкурентоспроможного бізнес-сектору. Підвищення фінансової грамотності та розвиток культури підприємництва сприятимуть підвищенню ефективності використання державних інструментів підтримки. Таким чином, стратегічне поєднання економічних, екологічних і соціальних підходів забезпечить сталий розвиток підприємництва як ключового чинника відновлення української економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: закон України від 01.07.2014 № 1555-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18 (дата звернення 01.11.2025).
2. Helpap D. Addressing the challenges of rural local governments: perceptions of state assistance. *The Journal of Federalism*. 2024. № 38. P. 93-104.
3. Kambo A., Merollari K. Efficiency estimates of state financial support for agriculture in the region of Korça, *Albania*. *International Journal of Economics, Commerce and Management.* 2019. № 7. P. 236-246.
4. Tanil G. Impact of financial support mechanisms on renewable energy deployment: Turkey as a case study. *Environmental Application & Science.* 2023. № 18. P. 10-16.
5. Андрухович Д. Р. Характеристика змісту понять «державне регулювання», «державна підтримка» та «державна допомога». Антикризове регулювання економіки у 2023 році: теорія та практика в умовах європейської інтеграції України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Одеса, 17 лютого 2023 р. С. 81-83.
6. Садовська І. Б. Особливості обліку і оподаткування цільового фінансування в частині грантових коштів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. С. 1-6.
7. Починок К. Б. Державна допомога суб'єктам господарювання: поняття, ознаки та критерії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 49. С. 187-190.
8. Возняковська К. А., Баряхтар М. П. Державна підтримка бізнесу як пріоритет фінансової стабільності економіки. Держава та регіони. 2024. № 1. С. 34-39.
9. Павлова О. М., Данилюк Т. І., Мурзіна А. В., Держай О. Ю., Мельник О. О. Вплив діяльності лізингових та кредитних установ України на бізнес і кон'юнктуру ринку у воєнний, післявоєнний період. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 11. С. 59-66.

10. Прокопець Л. В., Губчак В. С. Особливості державної підтримки малого підприємництва в Україні та зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 71-76.
11. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси : підручник / за ред. О. Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир : Поліський університет, 2024. 317 с.
12. Череп А. В., Горбунова А. В. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 142 с.
13. Філіпенко Т. В., Філіпенко А. С. Фінансове право у схемах : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2018. 150 с.
14. Завистовська Г. І., Захожай К.В. Державний кредит і його роль у формуванні бюджетних доходів в умовах воєнного стану. *Економіка: реалії часу*. 2025. № 2 (78). С. 59-66.
15. Стеценко С. П. та ін. Фінанси : навчальний посібник. Київ: КНУБА, 2024. 192 с.
16. Косенюк Ю. І. Підприємництво в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання державної підтримки. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2021. № 5. С. 71-75.
17. Ліщинський А. Роль державної підтримки в забезпеченні інвестиційної привабливості аграрних підприємств в умовах воєнного стану. *Аграрна економіка*. 2024. № 3-4. С. 31-38.
18. Карпенко Л. М., Іжа М. М., Гороховський М. В. Інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. № 33. С. 67-73.
19. Слюсаренко В. Є. Інфраструктурна підтримка взаємодії держави, бізнесу та громадських інституцій. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. № 34. С. 219-222.
20. Вергелюк Ю. Ю., Болдова А. А., Москаленко Н. В. Роль державних гарантій у стимулюванні інвестиційної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 1. С. 67-72.

21. Борисенко О. П. Фінансові механізми державної підтримки інноваційного розвитку підприємництва в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. № 3. С. 20-26.
22. United States Small Business Statistics (2025 Data). URL: https://www.sellerscommerce.com/blog/small-business-statistics/ (дата звернення 22.08.2025).
23. Frequently Asked Questions About Small Business, 2024. URL: https://advocacy.sba.gov/2024/07/23/frequently-asked-questions-about-small-business-2024/ (дата звернення 22.08.2025).
24. 7(a) loans. U.S. Small Business Administration. URL: https://www.sba.gov/funding-programs/loans/7a-loans (дата звернення 22.08.2025).
25. 504 loans. U.S. Small Business Administration. URL: https://www.sba.gov/funding-programs/loans/504-loans (дата звернення 22.08.2025).
26. SBIC Council. URL: https://sbia.org/sbic-council/ (дата звернення 22.08.2025).
27. State Small Business Credit Initiative (SSBCI). URL: https://home.treasury.gov/policy-issues/small-business-programs/state-small-business-credit-initiative-ssbci (дата звернення 22.08.2025).
28. Paycheck Protection Program (PPP). URL: https://www.sba.gov/funding-programs/loans/covid-19-relief-options/paycheck-protection-program (дата звернення 22.08.2025).
29. Number of small and medium-sized enterprises (SMEs) in Germany. URL: https://www.statista.com/statistics/818691/small-and-medium-sized-enterprises-germany/?srsltid=AfmBOooaZ9Un3-3Sy55OE9ty104baZQp4_utRw6pEuUME0OqCyCEJ-xP (дата звернення 22.08.2025).
30. KfW: Bank aus Verantwortung. URL: https://www.kfw.de/kfw.de.html (дата звернення 22.08.2025).
31. ERP-Gründerkredit – StartGeld (067). URL: https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Unternehmen/Gr%C3%BCnden-

Nachfolgen/F%C3%B6rderprodukte/ERP-Gr%C3%BCnderkredit-Startgeld-(067)/ (дата звернення 22.08.2025).

32. Bürgschaftsbanken Deutschland – Zentralseite. URL: https://www.ermoeglicher.de/en/ (дата звернення 22.08.2025).
33. SMEs in Japan. URL: https://www.statista.com/topics/13372/smes-in-japan/?srsltid=AfmBOooi0H0GfAzxdEUjAdtzOmS-Xj5c7yPvLUVgEnzkGEZMrarAD4tZ#topicOverview (дата звернення 22.08.2025).
34. Japan Finance Corporation. URL: https://www.jfc.go.jp/n/english/ (дата звернення 22.08.2025).
35. Credit Guarantee Corporations. URL: https://www.cgc.com.my (дата звернення 22.08.2025).
36. Japan Federation of Credit Guarantee Corporations. URL: https://www.zenshinhoren.or.jp/english/ (дата звернення 22.08.2025).
37. SMEs in South Korea. URL: https://www.statista.com/topics/10036/smes-in-south-korea/?srsltid=AfmBOoqohN9ilgrOXz9r0g3cQRrUcd344q2-8DsSBcZoY2hfs3TUf8Us (дата звернення 22.08.2025).
38. Нікітін А. В. Кредитування банками економіки України в екстремальний період. Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України. І Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи. Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця. 27 квітня 2023 р. С. 34-36.
39. Корнилюк Р. В., Корнилюк А. В. Державна програма підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%»: у пошуках оптимального дизайну. *Vox Ukraine*. 2024. URL: https://voxukraine.org/derzhavna-programa-pidtrymky-biznesu-dostupni-kredyty-5-7-9-u-poshukah-optymalnogo-dyzajnu
40. Охрименко І., Білошапка В. Вплив банківського кредитування на економічний розвиток України: реалії та перспективи на тлі війни. *Наукові інновації та передові технології.* 2022. № 6(8). С. 405-423.

41. Стрільчук Ю. І., Стрільчук Л. В. Вплив банківського кредитування на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 4/2. С. 21-23.
42. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: закон України від 21.12.2000 № 2157-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14#Text (дата звернення 22.09.2025).
43. Кредитна лінія EU4Business-ЄБРР (Програма конкурентоспроможності МСП у Східному партнерстві – 2019). URL: https://eu4business.org.ua/projects/eu4business-ebrd-credit-line-sme-competitiveness-programme-in-eastern-partnership-2019-funds/ (дата звернення 22.09.2025).
44. Доступні кредити 5-7-9%. URL: https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/ (дата звернення 22.09.2025).
45. ЄБРР та ПриватБанк підписали Угоду щодо портфельних гарантій для кредитування бізнесу на 400 млн євро. URL: https://bdf.gov.ua/yebrr-ta-pryvatbank-pidpysaly-uhodu-shchodo-portfelnykh-harantiy-dlia-kredytuvannia-biznesu-na-400-mln-ievro/ (дата звернення 22.09.2025).
46. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення 22.09.2025).
47. Інформація про результати Державної програми Доступні кредити 5-7-9. URL: https://bdf.gov.ua/publichna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/ (дата звернення 22.09.2025).
48. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення 22.09.2025).
49. Офіційний сайт АТ «ПроКредит Банк». URL: https://procreditbank.com.ua/ (дата звернення 22.09.2025).
50. Річна фінансова звітність АТ «ПроКредит Банк» за 2024 рік (відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності). URL: https://procreditbank.com.ua//source/reporting/annual-reports/annual-financial-reports/IFRS_FS_2024_ProCredit_UKR&AR.pdf (дата звернення 22.09.2025).

51. Ключка О. В. Активізація ринку банківського кредитування в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2025. № 76. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6322 (дата звернення 22.10.2025).
52. Кустрин А. Б. Методичнии підхід до оцінювання банківської підтримки розвитку малого підприємництва. *Український журнал прикладної економіки та техніки.* 2024. № 4. С. 274-281.
53. Крилова О. В., Штефан Н. М., Кравченко Н. О., Московець К. Є. Ефективність державної підтримки українського бізнесу в умовах економічної нестабільності. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2025. № 3. С. 102-110.
54. Садчикова І., Садчиков В. Державне регулювання кредитного ринку в умовах військового стану в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2022. № 3. С. 190-200.
55. Семенюк Ю., Грубляк О., Швець М. Державна підтримка міжнародного кредитування корпоративного сектору економіки в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2024. № 3 (39). С. 371-383.
56. Васянович К. О. Державна та міжнародна фінансова підтримка корпоративного бізнесу в кризових умовах : кваліфікаційна магістерська робота / Київ. нац. екон. ун-т імені В. Гетьмана. — Київ, 2024. — 91 с.